Konstytucja RP – materiał edukacyjny

Spis treści:
1. Konstytucje w Polsce.
2. Transformacja ustrojowa.
3. Konstytucja RP.
4. Władza ustawodawcza w Polsce- Sejm i Senat .
5. Władza wykonawcza- Prezydent RP.
6. Władza wykonawcza- Rada Ministrów.
7. Władza sądownicza w Polsce- sądy.
8. Władza sądownicza w Polsce- trybunały.
9. Samorząd terytorialny.
10. Konstytucyjne organy

I. Konstytucje w Polsce

Polskie konstytucje

Ustawa Rządowa- 3.V.1791,
Ustawa Konstytucyjna Księstwa Warszawskiego- 22.VII.1807,
Konstytucja Królestwa Polskiego- 27.I. 1815,
Mała Konstytucja- 20.II. 1919,
Konstytucja Marcowa- 17.III.1921,
Konstytucja Kwietniowa- 23.IV.1935,
Mała Konstytucja- 19.II. 1947,
Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej- 22.VII.1952,
Mała Konstytucja- 17.X.1992
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej- 2. IV. 1997.

Konstytucja 3 Maja 1791 r. (Ustawa rządowa)	Uchwalona w 1791 r. na Sejmie Czteroletnim Ustawa Rządowa z dnia 3 maja, nazywana powszechnie Konstytucją 3 Maja, była drugą na świecie, a pierwszą w Europie ustawą zasadniczą. Miała zapoczątkować wielkie dzieło naprawy zagrożonej upadkiem Rzeczypospolitej. Anachroniczne pojęcie „narodu szlacheckiego" zastąpiono w Konstytucji pojęciem „naród Polaków", które obejmowało wszystkie stany. Konstytucja wprowadzała w Polsce ustrój monarchii konstytucyjnej. Za religię panującą uznano katolicyzm, tolerując inne wyznania. Zniesiono wolną elekcję, zlikwidowano rodzące anarchię liberum veto i konfederacje, zachowano jednak ustrój stanowy. Cenzus urodzenia szlacheckiego zastąpiono cenzusem posiadania. Mieszczanom zatwierdzono prawo nabywania dóbr i uzyskiwania nobilitacji. Utrzymując poddaństwo, Konstytucja pozbawiała szlachtę prawa najwyższej zwierzchności wobec poddanych, przyjmując ich „pod opiekę prawa i rządu krajowego". Konstytucja, która weszła w życie 5 maja 1791 r., zniosła podział kraju na Koronę i Litwę, likwidując istniejące dotąd w obu państwach odrębne instytucje i urzędy centralne. Wprowadziła wspólny skarb państwa i wojsko. Ponadto został przyjęty trójpodział władzy – władzę ustawodawczą miał sprawować dwuizbowy Sejm, składający się ze szlachty-posesjonatów (204 posłów) i plenipotentów miast (24). Uchwały sejmowe podejmowano większością głosów. Senat jako wyższa izba parlamentu mógł zawiesić uchwałę sejmową, ale w razie ponownego uchwalenia wchodziła w życie. Najwyższym organem władzy wykonawczej (rada ministrów) ustanowionym przez Konstytucję 3 Maja była Straż Praw. Tworzyli ją: król jako przewodniczący i szef rządu, prymas oraz pięciu ministrów (policji, pieczęci, interesów zagranicznych, skarbu i wojny). Każdy akt królewski był wydawany po dyskusji w Straży Praw i po uzyskaniu kontrasygnaty odpowiedzialnego za jego realizację ministra. Po raz pierwszy w świecie wprowadzono zasadę odpowiedzialności ministra przed sądem sejmowym za naruszenie praw, a za kierunek polityki rządu – przed królem i sejmem. W Rozdziale XI Konstytucji poświęconym „sile zbrojnej narodowej" zapisano: N*aród winien jest sobie samemu obronę od napaści i dla przestrzegania całości swojej. Wszyscy przeto obywatele są obrońcami całości i swobód narodowych. Wojsko nic innego nie jest, tylko wyciągnięta siła obronna i porządna z ogólnej siły narodu*. **Wojna w obronie Konstytucji** W rok po uchwaleniu konstytucji w jej obronie stanęło Wojsko Polskie pod wodzą księcia Józefa Poniatowskiego i gen. Tadeusza Kościuszki. Wobec ogromnej przewagi wojsk rosyjskich nie udało się zatrzymać ich marszu w głąb kraju. Tym samym nie zdołano ocalić konstytucji i zapowiadanych przez nią reform zmierzających do naprawy państwa. Pomimo że Polacy przegrali wojnę, to jednak odnieśli świetne zwycięstwa w bitwach pod Dubienką i Zieleńcami (18 czerwca 1792 r.). Dla uczczenia zwycięstwa pod Zieleńcami król Stanisław August Poniatowski ustanowił order Virtuti Militari. Idee Konstytucji 3 Maja przyświecały zaś kolejnym pokoleniom Polaków w walce o wolność i niepodległość Ojczyzny.

Ustawa konstytucyjna Księstwa Warszawskiego z 22.07.1807 r.	Została nadana Polakom przez Napoleona po wcześniej zawartym traktacie w Tylży (pierwszy traktat podpisany został 7 lipca 1807 roku przez cesarza Napoleona Bonaparte z carem Aleksandrem I. Do jego postanowień należało m.in. uznanie przez Rosję Księstwa Warszawskiego; Drugi traktat został zawarty przez Napoleona dwa dni później, 9 lipca, z Królestwem Prus. Prusy zrzekały się ziem drugiego, trzeciego i części ziem pierwszego rozbioru Polski, czego skutkiem było utworzenie Księstwa Warszawskiego na mocy artykułu XV tego traktatu. Trzy tygodnie później, z części ziem północnych, przybrzeżnych, pierwszego rozbioru Polski utworzono Wolne Miasto Gdańsk). Konstytucja Księstwa Warszawskiego wprowadzała 2-izbowy sejm (60 posłów, 18 senatorów), zwoływany co dwa lata. Ustanawiała monarchię dziedziczną, a król miał sprawować władzę wykonawczą (rząd w osobie króla); wprowadzała rewolucyjne zasady wolności wszystkich obywateli, równość wobec sądów. Na jej mocy Księstwo Warszawskie zostało podzielone na departamenty; przestała obowiązywać po Kongresie Wiedeńskim (po upadku Napoleona).
Konstytucja Królestwa Polskiego z 27.01. 1815 r.	Została nadana (oktrojowana) przez cara Aleksandra I, po upadku Napoleona, i ustanawiała Królestwo Polskie; wprowadzała 2-izbowy sejm i rząd w osobie samego króla, którym był car (nierozerwalna unia personalna Polski z Rosją), którego w Polsce reprezentował namiestnik; gwarantowała m. in. wolność słowa, handlu, niezawisłość sądów, zniesiono poddaństwo osobiste chłopów; jednakże z zbiegiem czasu jej zapisy były ograniczane; obowiązywała do końca 1830 r. Niedopełnianie zasad wynikających z zapisów Konstytucji były m. in. powodem wybuchu Powstania Listopadowego w 1830 r.
Mała konstytucja 20.II. 1919	Okoliczności jej uchwalenia przypadają na początki II RP, miała do czasu uchwalenia właściwej konstytucji regulować sprawy dotyczące najwyższych organów władzy tuż po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r.; wprowadzała zasadę suwerenności sejmu w państwie, który miał być głównym źródłem władzy; całą władzę wykonawczą powierzała Józefowi Piłsudskiemu jako Tymczasowemu Naczelnikowi Państwa Polskiego, do czasu uchwalenia nowej konstytucji.
Konstytucja marcowa 1921 r.	Po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. odbudowując państwo polskie przyjęto, że o jego kształcie ustrojowym winien zadecydować parlament wybrany w wyborach powszechnych. Wyłoniony w wyborach Sejm Ustawodawczy 17 marca 1921r. uchwalił jedną z najbardziej demokratycznych konstytucji europejskich, która do historii przeszła jako konstytucja marcowa. Wprowadzono ustrój demokratycznej republiki parlamentarnej z systemem parlamentarno-gabinetowym. Konstytucja zapewniała władzy ustawodawczej zdecydowaną przewagę nad władzą wykonawczą. Powołała urząd prezydenta wybieranego przez Zgromadzenie Narodowe na 7 lat; rząd i premiera wybierał prezydent, jednakże przy wotum zaufania sejmu. Po przewrocie majowym w sierpniu 1926 r. dokonano zmiany Konstytucji marcowej, rozszerzając uprawnienia, głównie ustawodawcze, prezydenta Rzeczypospolitej. Organami ustawodawczymi miały być sejm i senat, wybierane co pięć lat w powszechnych, tajnych, bezpośrednich, równych i proporcjonalnych wyborach przez wszystkich obywateli. Tzw. nowela sierpniowa wzmacniała pozycję ustrojową prezydenta i senatu kosztem sejmu; prezydent na jej mocy mógł rozwiązać parlament na wniosek premiera. Użycie siły zbrojnej (dotyczyło to uśmierzenia rozruchów lub egzekucji prawa bądź też ustaw o stanie wojennym i wyjątkowym) było uzależnione od decyzji władzy cywilnej, przy ścisłym zachowaniu ustaw.
Konstytucja kwietniowa 1935 r.	Narastająca w Polsce od końca lat 20. XX w. krytyka liberalnej konstytucji z 1921 r. znalazła formalny wyraz w nowej ustawie zasadniczej, przyjętej w kwietniu 1935r. Konstytucja została uchwalona 23 marca 1935 r. Prezydent RP podpisał ją 23 kwietnia 1935 r. Konstytucja kwietniowa wprowadziła polską odmianę ustroju prezydenckiego, w myśl którego interes państwa był nadrzędny względem praw jednostki: Państwo Polskie jest dobrem wszystkich obywateli (art. 1). Postanowienia konstytucji z 1935 r. zapewniały dominację władzy wykonawczej w państwie. Prezydentowi zostały podporządkowane wszystkie organy władzy (sejm, senat, rząd, sądownictwo, wojsko, kontrola państwowa), posiadał prawo wydawania dekretów z mocą ustawy i zgłaszania veta przeciw ustawom sejmowym. Prerogatywy (uprawnienia osobiste) upoważniały go m.in. do: przedterminowego rozwiązania sejmu i senatu, nominowania i odwoływania najwyższych dostojników państwowych oraz powoływania 1/3 senatorów. Prezydent mógł przekazać swoją władzę wyznaczonemu przez siebie następcy. Prezydent był odpowiedzialny „przed Bogiem i historią". Prerogatywy, które dawała konstytucja kwietniowa głowie państwa na czas wojny, pozwoliły na powołanie na obczyźnie polskich władz państwowych, uznawanych przez aliantów. Konstytucja kwietniowa stanowiła podstawę działania Rządu Rzeczypospolitej Polskiej na Uchodźstwie aż do 1990r., kiedy ostatni Prezydent RP na Uchodźstwie – Ryszard Kaczorowski – przekazał insygnia prezydenckie II Rzeczypospolitej do Kraju.
Mała konstytucja z 19.II. 1947 r.	Wprowadzona została przez komunistów po zakończeniu II wojny światowej i miała obowiązywać do czasu uchwalenia nowej konstytucji Polski Ludowej; nawiązywała w swoich rozwiązaniach do konstytucji Marcowej, ustanawiała jednoizbowy sejm, zaś prezydent posiadał władzę wykonawczą.
„Ludowa" konstytucja z 22.07. 1952 r. (Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej)	Po pięciu latach od przejęcia władzy przez komunistów (apogeum stalinizmu w Polsce) Sejm Ustawodawczy **22 lipca 1952** r. uchwalił nową ustawę zasadniczą. Konstytucja przygotowana pod kierunkiem Moskwy – poprawki wprowadzał osobiście Józef Stalin – była wzorowana na ustawie zasadniczej ZSRR i miała charakter fasadowy. W myśl niej Polska stawała się państwem demokracji ludowej, w którym „władza należy do ludu pracującego miast i wsi". Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej pozornie respektowała wszystkie swobody demokratyczne. W praktyce życie w Polsce zostało podporządkowane partii komunistycznej sprawującej nieograniczoną władzę. Powołała urząd Rady Ministrów, zaś na miejsce prezydenta ustanawiała, wzorowaną na modłę radziecką, Radę Państwa. 10 lutego 1976 r. Sejm PRL dokonał daleko idących zmian w konstytucji. W artykule pierwszym pojawił się zapis „PRL jest państwem socjalistycznym", a artykuł drugi określił PZPR jako „przewodnią siłę polityczną społeczeństwa". Artykuł szósty stwierdzał natomiast, że Polska w swojej polityce „nawiązuje do szczytnych tradycji solidarności z siłami wolności i postępu, umacnia przyjaźń i współpracę ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich i innymi państwami socjalistycznymi". Jedynym posłem, który nie poparł zmian w konstytucji był redaktor naczelny „Znaku" Stanisław Stomma.

	W 1989 r. wprowadzono do niej kilka istotnych zmian, m.in. ustanowienia urzędu prezydenta, powołanie senatu oraz zmianę nazwy państwa na Rzeczpospolitą Polską. Po 1989 roku i rozpoczęciu procesu transformacji początkowym aktem prawnym, na którym ten proces się opierał była konstytucja PRL, do której wprowadzono wiele poprawek (nowelizacji) i obowiązywało to rozwiązanie do 17.10.1992 r., kiedy to uchwalono Małą Konstytucję- jako akt przejściowy do czasu uchwalenia właściwej.
Konstytucja Odrodzonej Rzeczypospolitej z 2. IV. 1997 r.	Zwycięstwo opozycji antykomunistycznej w wyborach czerwcowych 1989 r. zapoczątkowało proces budowy suwerennej, demokratycznej Rzeczypospolitej. Konieczne stało się uchwalenie nowej, odpowiadającej tym potrzebom konstytucji. 29 grudnia 1989 r. Sejm dokonał nowelizacji konstytucji: przywrócono nazwę Rzeczpospolita Polska, usunięto zapisy o kierowniczej roli PZPR i sojuszu z ZSRS oraz socjalizmie i gospodarce planowej. Jeszcze przed wprowadzeniem tych poprawek przystąpiono do prac nad przygotowaniem nowej ustawy zasadniczej. W październiku **1992** r. została przyjęta **Mała Konstytucja**, określająca kompetencje władzy ustawodawczej i wykonawczej oraz ich wzajemne stosunki, a także uprawnienia i zakres kompetencji samorządu terytorialnego. 2 kwietnia 1997 r. Zgromadzenie Narodowe Rzeczypospolitej Polskiej, czyli wspólne obrady obu izb parlamentarnych – Sejmu i Senatu, uchwaliło nową Ustawę Zasadniczą. 25 maja 1997 r. zatwierdzono Konstytucję Rzeczypospolitej w ogólnonarodowym referendum, w którym polskie społeczeństwo opowiedziało się za nową ustawą zasadniczą (uczestniczyło 42,86 % uprawnionych, za konstytucją opowiedziało się 52,7 %, przeciw 45,9 %), weszła w życie 17 października 1997 r. Konstytucja przywróciła zasady suwerenności narodu i trójpodziału władzy, republikańską formę rządów, demokratyczne państwo prawne, praworządność, swobodę działalności gospodarczej i ochronę własności, a także pięcioprzymiotnikowe prawo wyborcze.

Rola konstytucji w państwach demokratycznych
Kształt konstytucji jest efektem walki politycznej, ścierania się poglądów.
Rodzaje konstytucji:
- normatywne- zawierają reguły zdolne oddziaływać społecznie
- semantyczne- zawierają żywe deklaracje, nie mające odbicia w rzeczywistości, np. konstytucja komunistyczna w odniesieniu do praw człowieka
- nominalistyczne- opisują rzeczywiste intencje władzy, ale nie są one do zrealizowania, np. że każdy ma prawo do pracy czy uzyskania mieszkania. One nie zawierają oszustwa, ale w wyniku różnych przeszkód nie mogą być w pełni zrealizowane.
Tylko normatywne i nominalistyczne występują w państwach demokratycznych.
Gdy występują różne interesy i wizje, to konstytucja jest wyrazem, kompromisu. Ważne jest to, jak szeroki jest poziom uczestnictwa w jej wypracowaniu, czy nie ma jakiś grup, które są wykluczone z tych prac nad konstytucją.
Oczekiwania wobec konstytucji:
- spójna- aby nie zawierała sprzecznych zapisów,
-zrozumiała- zawęża pole interpretacji,
- jasna,
- kompletna- może być krytykowana za to, co w niej jest, ale tęż czego w niej nie ma,
- musi regulować mechanizm działania władzy, relacje między organami władzy.
! Błędem jest uznawanie norm w konstytucji za odzwierciedlenie rzeczywistości.
- obywatelskość- ochrona obywateli przed nadużyciami, musi chronić obywateli przed ich największym wrogiem, jakim jest państwo, stąd katalog praw i wolności obywatelskich.. Konstytucja zawiera gwarancje praw i wolności obywatelskich, ale ich istnienie nie musi odzwierciedlać rzeczywistości.
Konstytucja Słowenii od 1990 do 2025 r. została zmieniona 40 razy, a w USA przez 200 lat 27 razy (27 poprawek, w tym 10 pierwszych zostało wprowadzonych jednocześnie).
Medycyna konstytucyjna- zmiana konstytucji powinna leczyć jakieś schorzenia. Najpierw diagnoza, potem zmiana, gdy stwierdzimy, że coś funkcjonuje niewłaściwie. Często u podłoża zmiany konstytucji nie leży diagnoza, lecz roszczenia pewnych środowisk.
Konstytucja jako symbol powinna służyć integracji społeczeństwa.
Jedynym realnym uprawnieniem opozycji jest skarga konstytucyjna, którą może złożyć 50 posłów.

II. Transformacja ustrojowa w Polsce po 1989 roku

1. Pojęcie ustroju politycznego-
to całość regulacji prawnych dotyczących organizacji, kompetencji oraz wzajemnych relacji organów władzy państwowej. Inne stosowane pojęcia to system polityczny lub reżim polityczny.
Ustrój kształtuje się stopniowo, ewolucyjnie, czasem jednak w sposób rewolucyjny, np. zmiana ustroju carskiego w Rosji w wyniku rewolucji październikowej 1917 roku w system komunistyczny.

2. **Pojęcie transformacji ustrojowej**- zmiany zachodzące wewnątrz systemu politycznego i partyjnego, związane ze zmianą sposobu rządzenia, sprawowania władzy. Wiąże się także wielokrotnie ze zmianą elit. Transformacja prowadzi także do zmiany ustroju państwa.

3. Transformacja systemowa w Polsce- zmian zapoczątkowane w Polsce w latach 80. XX wieku, polegające na wprowadzeniu wolnego rynku (w miejsce gospodarki centralnie planowanej) , społeczeństwa obywatelskiego oraz demokratyzacji. Zmiany objęły transformację:
- **ustrojową** - wdrażanie instytucji i procedur demokratycznych,
- **gospodarczą** - tworzenie wolnego rynku opartego na własności prywatnej,
- **społeczną** - zmiana mentalności społecznej, akceptacja nowych reguł gry.

Polska, jako pierwszy kraj w obozie socjalistycznym, wkroczyła na drogę transformacji, ale była ostatnim, w którym odbyły się całkowicie wolne wybory parlamentarne (październik 1991).

12. **Etapy transformacji ustrojowej w Polsce po 1989 roku**

a/ od 6.02. do 5.04.1989 r.- obrady **Okrągłego Stołu**- zawarto porozumienie w sprawie przemian ustrojowych i gospodarczych, także dotyczące uchwalenia nowej demokratycznej konstytucji (przed 1989 rokiem obowiązywała konstytucja uchwalona w 1952 roku ze zmianami wprowadzonymi m. in. w 1976 r. w postaci zapisu o przewodniej roli partii komunistycznej). Uczestniczyli w nich przedstawiciele władzy komunistycznej (m. in. Aleksander Kwaśniewski (ówczesny członek Rady Ministrów), Leszek Miller (ówczesny sekretarz Komitetu Centralnego PZPR) oraz opozycji solidarnościowej (m. in. Lech Wałęsa, Władysław Frasyniuk, Zbigniew Bujak, Bronisław Geremek);

b/ 7.04.1989 r.- Sejm dokonał pierwszej nowelizacji konstytucji, wprowadzając m. in. **dwuizbowy parlament** i instytucję **prezydenta** (instytucja prezydenta została zniesiona w konstytucji PRL z 1952 r.);

c/ 4. czerwca 1989 r.- **pierwsze częściowo wolne wybory do parlamentu** zakończone sukcesem „Solidarności"; 18. czerwca 1989 druga tura wyborów. Do senatu zostały przeprowadzone wolne i demokratyczne wybory, natomiast do sejmu częściowo wolne- tzw. **wybory kontraktowe do sejmu.** Kontrakt miał polegać na zarezerwowaniu dla komunistów 65% miejsc w sejmie (299 mandatów), a oddanie tylko 35% miejsc dla opozycji (161 mandatów).

Podział mandatów poselskich i senatorskich po pierwszych wyborach 1989

Lista wyborcza	**Posłowie**	**Senatorowie**
PZPR (Polska Zjednoczona Partia Robotnicza)	173	0
Komitet Obywatelski „Solidarność"	161	99
Zjednoczone Stronnictwo Ludowe	76	0
Stronnictwo Demokratyczne	27	0
Stowarzyszenie „Pax"	10	0
Unia Chrześcijańsko-Społeczna	8	0
Polski Związek Katolicko-Społeczny	5	0
Niezależni	0	1
Razem	460	100

d/ 19 lipiec 1989- **Wojciech Jaruzelski został wybrany przez Zgromadzenie Narodowe na urząd prezydenta**. Był jedynym prezydentem PRL . W czasie wyborów głosowano na jednego kandydata. W głosowaniu wzięło udział 544 posłów i senatorów. 270 głosowało za kandydaturą, 233 było przeciwnych, 34 wstrzymało się od głosu, a 7 oddało głos nieważny (wymagana większość wynosiła 269 głosów). Wygrał jednym głosem, popierali go także przedstawiciele „Solidarności"... Tego samego dnia nowo wybrany prezydent objął urząd. Po zmianie ustroju politycznego i nazwy państwa z dniem 31 grudnia 1989, Wojciech Jaruzelski stał się zarazem pierwszym prezydentem III RP . Wybór Jaruzelskiego na prezydenta był efektem ustaleń Okrągłego Stołu, a nie decyzji podjętej przez obywateli w wyborach. Utrzymał to stanowisko do **22. grudnia 1990**, a 23 grudnia po pierwszych demokratycznych wyborach prezydenckich urząd ten objął Lech Wałęsa. Dopiero Wałęsie Ryszard Kaczorowski jako ostatni prezydent na uchodźstwie przekazał insygnia władzy prezydenckiej (nie uznawał Jaruzelskiego).

! Prezydent Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL)– urząd ustanowiony jako rezultat porozumień Okrągłego Stołu w 1989 roku. Zespół do spraw reform politycznych uznał, że należy zlikwidować Radę Państwa, pełniącą od 1952 roku rolę kolegialnej głowy państwa i w jej miejsce powołać urząd Prezydenta PRL.

d/ 29 grudzień 1989- kolejna nowelizacja konstytucji- zmieniła oficjalną **nazwę kraju na Rzeczpospolita Polska** z dniem 31 grudnia 1989; wprowadzono **zasadę demokratycznego państwa prawa i pluralizmu politycznego** (zlikwidowano zapis o przewodniej roli PZPR), **zmieniono godło państwa**, którym stał się **orzeł w koronie**;

e/ 27 października1991- **całkowicie wolne wybory do Sejmu**- od tego momentu liczymy kadencje sejmu III RP- była to zatem pierwsza kadencja. Kadencje senatu liczymy od wyborów w czerwcu 1989 r., ponieważ były one całkowicie wolne. Stąd też obecnie mamy VIII kadencję Sejmu i IX Senatu.

Wybory parlamentarne w Polsce w 1991- były to pierwsze w Polsce po II wojnie światowej całkowicie wolne wybory parlamentarne, gdyż wybory w 1989 były tylko częściowo wolne. Walka o wszystkie mandaty poselskie (460) i senatorskie (100) miała charakter otwarty i demokratyczny. Wybory te zakończyły się zwycięstwem **Unii Demokratycznej** . Polska stała się jednym z ostatnich państw tzw. bloku wschodniego , w którym przeprowadzono wolne wybory. W wyniku wyborów do sejmu weszło 29 komitetów, z czego 11 posiadało zaledwie jednego posła. Fragmentacja sceny politycznej spowodowała destabilizację, która spowodowała zmiany w ordynacji wyborczej w następnych wyborach parlamentarnych.

Pierwsze całkowicie wolne wybory parlamentarne w Polsce, odbyły się najpóźniej spośród państw dawnego bloku wschodniego (wcześniej w pozostałych krajach bloku wschodniego odbywały się kolejno w NRD –18 marca1990, na Węgrzech–24 marca 1990, w Rumunii – 20 maja 1990, w Czechosłowacji–8-9 czerwca1990, w Bułgarii–10 czerwca 1990 i w Albanii –31 marca 1991). Przyczyny tego stanu były różne, lecz najważniejszą z nich były powolne prace nad ordynacją wyborczą (małym postolidarnościowym partiom zależało na ordynacji proporcjonalnej, preferującej małe partie, natomiast lewica popierała ordynację większościową, preferującą duże). Ordynacja z 1989 była rozwiązaniem tymczasowym przystającym tylko do realiów z 1989. Nowa ordynacja została przyjęta 28 czerwca 1991.

e/ w 1992 roku parlament przyjął ustawę o trybie przygotowania i uchwalenia nowej konstytucji. Ustawa przewidywała, że konstytucję wspólnie uchwali Sejm i Senat połączone w Zgromadzenie Narodowe, a następnie projekt ten zostanie poddany pod referendum. Nad projektem miała pracować wspólna komisja Sejmu i Senatu.

Dwa lata później w wyniku kolejnej nowelizacji prawo do zgłoszenia projektu konstytucji uzyskała grupa 500 tys. obywateli.

f/ 17.10.1992 r.- uchwalono tzw. **Małą Konstytucję**- określała relacje między naczelnymi organami państwa i tym samym uchylała ciągle obowiązujące zapisy z Konstytucji PRL. Równocześnie trwały prace nad nową konstytucją;

g/ 2.04.1997 r.- Zgromadzenie Narodowe uchwaliło Konstytucję RP;

h/ 25.05.1997 r.- odbyło się re**ferendum konstytucyjne**, w którym Polacy niewielką większością głosów opowiedzieli się za konstytucją;
Pytanie referendalne:
* **Czy jesteś za przyjęciem Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej uchwalonej przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r.?**
b/ wyniki:
do urn udało się 42,86% uprawnionych, z czego 52,70% głosujących opowiedziała się za przyjęciem nowej ustawy zasadniczej; przeciw było 45,90% głosujących.
!!! Zgodnie z Ustawą Konstytucyjną z dnia 23 kwietnia 1992 r. o trybie przygotowania i uchwalenia Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, konstytucja zatwierdzona przez Zgromadzenie Narodowe miała być przyjęta w referendum niezależnie od frekwencji.

i/ 17.10. 1997 r.- **Konstytucja RP weszła w życie.**

Jako komentarz- do analizy . [w:] https://m.vod.gazetapolska.pl/7234-dnia-4-czerwca
Krótka lekcja historii dla tych, którym wmówiono że wybory w 1989 roku były wolne... Prawda jest taka, że komuniści zagwarantowali sobie 65% miejsc w Sejmie czyli taką liczbę posłów, by bez problemu mogli zmienić Konstytucję. W 1981 roku Jaruzelski mając pewność, że w razie trudności przy siłowym tłumieniu przez niego buntu narodowego pomoże mu "bratnia armia sowiecka" wprowadził stan wojenny. W 1988 roku Związek Radziecki zaczął upadać (ostatecznie 26 grudnia 1991 r.). Najpierw Estonia ogłosiła suwerenność, a w ślad za nią poszły następne republiki ZSRR. Polscy komuniści przerażeni, że w razie kolejnego buntu narodu zostaną pozbawieni władzy, sprowokowali "okrągły stół" czyli pozory ugody z opozycją, wręcz "wyjścia jej naprzeciw". Gdyby jednak Związek Radziecki znów się zaczął odradzać mieli te 65% posłów, które mogło np. wprowadzić prymat PZPR zapisany konstytucyjnie. Tak komuna wespół z częścią tzw. "opozycji" rozegrała naród . Uwłaszczyli się na majątku narodowym, pozabezpieczali swoje rodziny, a społeczeństwu- dzięki mediom, które w ogromnej mierze nadal są pod ich (lub ich potomków) wpływem – wmawiają, że tamte wybory były pierwszymi WOLNYMI :-) W rzeczywistości pierwsze wolne wybory - w okręgach jednomandatowych- odbyły się u nas w 1991 roku. Polska była jednym z ostatnich państw byłego bloku wschodniego, w którym przeprowadzono wolne wybory. Niestety, bez dekomunizacji i lustracji. Skutki jej braku odczuwamy po dziś dzień.

4. Drogi do wolności … trochę historii

a/ Wymordowanie żołnierzy Podziemia Niepodległościowego przez komunistów w latach 50.

Żołnierze Wyklęci- określenie *Żołnierze Wyklęci* powstało w 1993- po raz pierwszy zostało użyte w tytule wystawy „Żołnierze Wyklęci – antykomunistyczne podziemie zbrojne po 1944 r.", organizowanej przez Ligę Republikańską na Uniwersytecie Warszawskim. Termin „żołnierze wyklęci" upowszechnił Jerzy Ślaski, publikując książkę o takim tytule.
Wydaje się, że bardziej adekwatnym określeniem jest **Żołnierze Niezłomni.**
W 1945r. Gen. Okulicki rozwiązał l AK wierząc, że uchroni to jego żołnierzy. W miejsce AK powołano jej spadkobiercę- Zrzeszenie **Wolność i Niezawisłość (WiN) na czele z płk. Janem Rzepeckim. WiN:** zrezygnował z działań zbrojnych na rzecz akcji propagandowych przeciw komunistom, ujawnianie ich zbrodni, dostarczanie prawdziwych informacji dementujących ich kłamstwa. Żądało wycofania Armii Czerwonej i NKWD z Polski. WiN rozbito jesienią 1947r.
W latach 1946-1947 z bronią w ręku walczyło jeszcze ok 20 tys. Polaków, m.in.:
Józef Kuraś – Ogień- na Podhalu, Zygmunt Szendzielarz -Łupaszka- na Wileńszczyznie i Białostocczyznie, bory Tucholskie, Kaziemirz Kamieński (Huzar)- Mazowsze i Podlasie do 1952r., Marian Bernaciak -Orlik- i mjr Hieronim Dekutowski-Zapora- na Luelszczyznie, por. Franciszek Jaskulski- Zagończyk- ziemia łódzka, kielecka, radomska. W latach 40 i 50. prawie wszyscy wymienieni albo zginęli z bronią w ręku albo zostali aresztowani i skazani na śmierć. Władze obawiały się, że miejsca pochówku staną się miejscami pielgrzymek patriotycznych, dlatego chowano ich w nieoznakowanych grobach, bezimiennie. Do dziś nie są znane miejsca ich spoczynku. Władze przez cały okres komunizmu określali ich jako bandytów, o których wszelką pamięć należy zniszczyć. Dopiero po 1989 r. można było o nich mówić.
B/ Chleba i wolności !

Wydawało się, że rozprawienie się wrogami ludu socjalistycznego nie będzie powodować już żadnych wstrząsów w strukturach władzy. Jednak system komunistyczny zarówno pod względem politycznych (brak respektowania praw obywatelskich), jak i gospodarczym okazał się niewydolny (niskie zarobki, wysokie ceny, brak podstawowych dóbr konsumpcyjnych, niska siła nabywcza pieniądza). To powodowało wybuchy strajków robotniczych, które w PRL były zakazane i krwawo tłumione:

czerwiec 1956- Poznań- zginęło ponad 70 osób, w tym najmłodszy 13-letni Romek Strzałkowski,
grudzień 1970- Wybrzeże- zginęło ponad 45 osób,
czerwiec 1976- Radom, Ursus, Płock,
1980- strajki w całym kraju, które rozpoczęły się w Stoczni Gdańskiej, doprowadziły do powstania związku zawodowego „Solidarność".

C/ Początki Solidarności

1976r- powołanie **Komitetu Obrony Robotników (KOR),** działacze to m. in. Jacek Kuroń, Jan Józef Lipski, Zbigniew Romaszewski.
Cel: obrona robotników w sądach, akcje informacyjne, głodówki i protesty. KOR działał jawnie, działacze byli inwigilowani.
1978r- powstanie na Wybrzeżu i Górnym Śląsku **Wolnych Związków Zawodowych (WZZ)**- zrzeszały pracowników wielkich zakładów przemysłowych, twórcy: Andrzej Gwiazda, Kazimierz Świtoń, Krzysztof Wyszkowski, Anna Walentynowicz, Bogdan Borusewicz, Lech Wałęsa.
16.X.1978r.- wybór **Karola Wojtyły** na papieża!! 1979- pierwsza pielgrzymka do ojczyzny.
VIII.1980- zwolnienie Anny Walentynowicz z pracy- bezpośredni impuls do wybuchu strajków. Żądanie: przywrócenie jej do pracy i **21 postulatów**: niezależnych związków zawodowych, wolności słowa, prawa do strajku, uwolnienie więźniów politycznych, obniżenie wieku emerytalnego, wydłużenie urlopów macierzyńskich, większej liczby miejsc w przedszkolach i żłobkach.
Strajki rozlały się po całym kraju: utworzono w wielu miastach Międzyzakładowe Komitety Strajkowe (MKS). W Gdańsku przewodził mu Lech Wałęsa- **31 sierpnia 1980r**. podpisał **porozumienia sierpniowe** z władzą, która zgodziła się na postulaty robotnicze. W ten sposób założono **Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Solidarność. Na czele- Lech Wałęsa, wice pcym- Andrzej Gwiazda (10 mln członków).** Na tym tle Edward Gierek zrezygnował z funkcji I sekretarza KC PZPR, a na jego miejsce powołano Stanisława Kanię, który nie wywiązał się z obiecanych reform. **W październiku 1981**r. I sekretarzem KC PZPR oraz jednocześnie premierem został **Wojciech Jaruzelski**

d/ Stan wojenny 13.XII.1981- 22. VII.1983

13. grudnia 1981- w obawie przed utratą władzy i wpływów Jaruzelski wprowadził stan wojenny. Władzę w Polsce przejęła powołana przez niego Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego (WRON) na czele z Jaruzelskim: zdelegalizowano Solidarność, internowano działaczy, zakaz strajków, godzina milicyjna. kontrola rozmów telefonicznych i korespondencji, tłumiono wszelkie protesty.
16.XII.1981- **pacyfikacja robotników w kopalni Wujek** w Katowicach- otwarcie ognia do robotników, zginęło 9 protestujących.

E/ Przed wyborami 4 czerwca 1989

Wybór sejmu kontraktowego : dwie tury wyborów: 4 czerwca i 18 czerwca.
Przedtem:
Sierpień 1988- spotkanie Wałęsy z Czesławem Kiszczakiem,
Grudzień 1988- powstanie **Komitetu Obywatelskiego** działającego u boku przewodniczącego NSZZ Solidarność: forum współpracy najważniejszych przedstawicieli demokratycznej opozycji, propozycja, a raczej dogadanie się obu stron co do zainicjowania rozmów- Okrągły Stół,
6.02-5.04.1989- obrady Okrągłego Stołu w Pałacu Rady Ministrów (dziś Pałacu Prezydenckim). Solidarność reprezentował Wałęsa, komunistów- Kiszczak.
Wypracowano postanowienia:
-utworzenie drugiej izby parlamentu- Senatu,
- w miejsce Rady Państwa przywrócono urząd Prezydenta, którego miało wybierać Zgromadzenie Narodowe,
– przeprowadzenie wolnych i demokratycznych wyborów do senatu i tzw. **kontraktowych do sejmu.** Kontrakt miał polegać na zarezerwowaniu dla komunistów 65% miejsc w sejmie (299 mandatów), a oddanie tylko 35% miejsc dla opozycji (161 mandatów).

F/ Po wyborach...

Wyniki wyborów: czerwiec 1989
I tura- 4 czerwca: 92 miejsc w Senacie na 100 zdobyli przedstawiciele opozycji, a w sejmie 160 mandatów na 161 do zdobycia.
II tura -18 czerwca: 1 kolejny mandat do sejmu i 7 do senatu dla opozycji.

23 czerwca konstytuuje się liczący 260 osób Obywatelski Klub Parlamentarny z Bronisławem Geremkiem na czele.
4 lipca- inauguracyjne posiedzenia obu izb parlamentu. Marszałkiem Sejmu zostaje Mikołaj Kozakiewicz (ZSL), marszałkiem Senatu Andrzej Stelmachowski (OKP).
19 lipca- Zgromadzenie Narodowe większością jednego głosu (270 głosów „za" przy 233 „przeciw" i 34 „wstrzymujących") wybiera Wojciecha Jaruzelskiego na urząd Prezydenta PRL.
14 sierpnia- Czesław Kiszczak z PZPR po dwóch tygodniach ogłasza rezygnację z misji utworzenia rządu.
24 sierpnia- Sejm powołuje kandydata „Solidarności" Tadeusza Mazowieckiego na urząd premiera.
12 września- Sejm zatwierdza rząd Tadeusza Mazowieckiego.
7 listopada- nowelizacja Konstytucji PRL, przywrócenie nazwy państwa Rzeczpospolita Polska, wykreślenie postanowień o

kierowniczej roli partii i sojuszu polsko-radzieckim.
27–29 stycznia 1990- ostatni zjazd PZPR, ogłoszenie decyzji o rozwiązaniu partii.

Podział mandatów poselskich i senatorskich... raz jeszcze

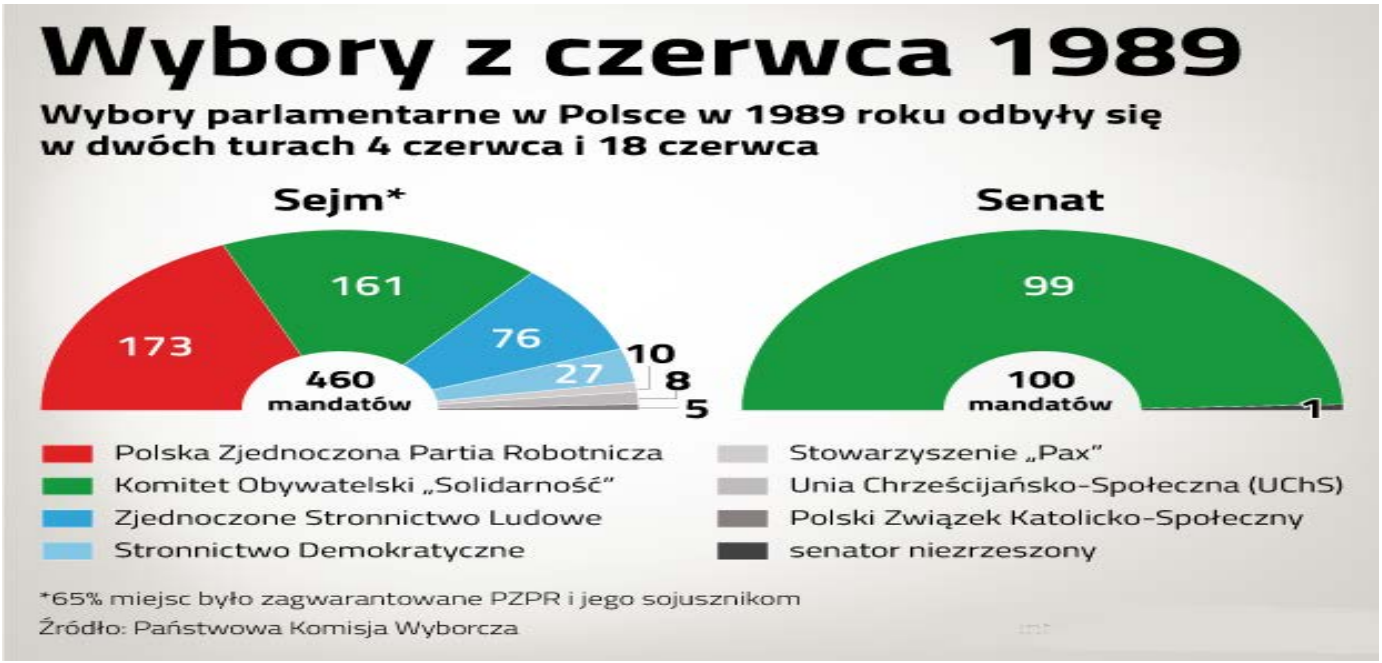
Lista wyborcza	Posłowie	Senatorowie
PZPR – Polska Zjednoczona Partia Robotnicza	173	0
KO „Solidarność”	161	99
ZSL	76	0
SD	27	0
Stowarzyszenie „Pax”	10	0
Unia Chrześcijańsko-Społeczna	8	0
Polski Związek Katolicko-Społeczny	5	0
Niezależni	0	1
Razem:	46	

Podsumowanie- przyczyny upadku komunizmu w Polsce

Upadek komunizmu w Polsce nie był spontaniczny, miał charakter stopniowy i powolny

Przyczyny upadku:

- niewydolność gospodarcza tego systemu,
- polityka prezydenta Stanów Zjednoczonych Ronalda Reagana i militarna przewaga USA nad ZSRR,
- polityka Michaiła Gorbaczowa w ZSRR,
- powstanie „ Solidarności”,
- wybór Polaka- Jana Pawła II na papieża,
- związek z "Solidarnością" polityków skupionych wokół Lecha Wałęsy.

III. Konstytucja RP jako ustawa zasadnicza

Polskie konstytucje

Ustawa Rządowa- 3.V.1791,
Ustawa Konstytucyjna Księstwa Warszawskiego- 22.VII.1807,
Konstytucja Królestwa Polskiego- 27.I. 1815,
Mała Konstytucja- 20.II. 1919,
Konstytucja Marcowa- 17.III.1921,
Konstytucja Kwietniowa- 23.IV.1935,
Mała Konstytucja- 19.II. 1947,
Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej- 22.VII.1952,
Mała Konstytucja- 17.X.1992
Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej- 2. IV. 1997.

1. **Pojęcie konstytucji:**

Konstytucja- najważniejszy akt prawny w państwie, zwany **ustawą zasadniczą, ponieważ stanowi fundament, na którym opiera się ustrój danego państwa.**

2. Cechy wyróżniające konstytucję:

Szczególna treść	Szczególna forma	Szczególna moc prawna
Określa strukturę i kompetencje organów państwa, podstawy jego ustroju, a także prawa, wolności i obowiązki obywateli	Jest jedynym aktem prawnym o takiej nazwie, ma skomplikowany tryb uchwalania i wprowadzania zmian (trudniejszy niż w wypadku innych ustaw)	Zajmuje najwyższe miejsce wśród źródeł prawa stanowionego.

3. Konstytucja jako ustawa zasadnicza- ze względu na cechy wyróżniamy różne jej rodzaje:

Rodzaje konstytucji		
Forma	**pisana**	wyrażana z jednym lub kilku aktach prawnych (ustawach), występuje w większości państw demokratycznych
	niepisana	zbiór niepisanych norm wyrażonych w postaci zwyczajów prawnych, konwenansów i precedensów sądowych (np. w Wielkiej Brytanii)
Treść	**pełna**	regulują całokształt spraw ustrojowych państwa
dotyczy podstawowych spraw funkcjonowania państwa oraz praw i obowiązków obywateli	**niepełna**	zwane niekiedy **małymi**, regulują jedynie ustrój i zakres kompetencji centralnych i naczelnych organów państwowych, mają zazwyczaj charakter przejściowy przed uchwaleniem właściwej konstytucji
Sposób uchwalania uchwalenie konstytucji wymaga złożonej parlamentarnej procedury uchwalania i akceptacji społeczeństwa	**oktrojowana** (darowana, narzucona)-	nadana przez głowę państwa, bez udziału władzy ustawodawczej i innych organów państwowych (np. Konstytucja Księstwa Warszawskiego z 1807 r. darowana Polakom przez Napoleona oraz Konstytucja Królestwa Polskiego z 1815 r. narzucona przez cara Aleksandra I, Konstytucja PRL z 1952 r.-narzucona przez ZSRR)
	uchwalona	uchwalona przez organ przedstawicielski w postaci parlamentu lub konstytuanty (to np. obecnie obowiązująca Konstytucja RP)
Czas obowiązywania	**stałe**	nie ustala się żadnych końcowych terminów obowiązywania
konstytucje uchwalane są zazwyczaj na dłuższy czas obowiązywania. Np. w USA stale obowiązuje ta sama konstytucja, a we Francji zmieniała się kilkukrotnie, pociągając za sobą zmiany ustrojowe	**czasowe**	uchwalane na ograniczony czas obowiązywania; zmiana konstytucji jest m.in. wynikiem transformacji społeczno- politycznej dokonującej się w danym państwie (np. małe konstytucje są przyjmowane na określony czas przejściowy do momentu uchwalenia konstytucji stałej)
Sposób zmiany	**elastyczne**	mogą być zmieniane w taki sposób jak zwykłe ustawy
zmiany w konstytucji, w całości lub wybranych artykułów, dokonują się w parlamencie odpowiednią większością	**sztywne**	wymagają złożonej procedury uchwalania, zazwyczaj kwalifikowaną większością głosów oraz poddane są ocenie społecznej w postaci referendum konstytucyjnego

4. Funkcje konstytucji

Prawna	tworzy podstawę dla całego systemu prawnego w państwie o charakterze konstytucyjnym
Organizacyjna	określa sposób funkcjonowania państwa, jego strukturę oraz procedury stanowienia i wykonywania prawa
Integracyjna	przyczynia się do zjednoczenia społeczeństwa i wpływa na niwelowanie procesów dezintegracyjnych i odśrodkowych
Wychowawcza	proponuje pewien system idei i koncepcji światopoglądowych akceptowanych w społeczeństwie
Programowa	wytycza kierunki i perspektywy rozwoju państwa, w wymiarze wewnętrznym i międzynarodowym
Polityczna	wyraża idee i reguły, na których opiera się struktura państwa i jego władz

5. **Cechy charakterystyczne Konstytucji RP z 2. kwietnia 1997 roku:**

a/ forma- **pisana**,
b/ treść- **pełna**,
c/sposób uchwalenia- **uchwalona przez** organ przedstawicielski- **parlament**,
d/ czas obowiązywania- konstytucja **stała**,
e/ sposób zmiany- konstytucja **sztywna**.

6. Konstytucja RP jako nadrzędny akt normatywny

a/ **jest najważniejszym aktem prawnym**- określa relacje między jednostką a państwem (prawa i obowiązki obywatela) oraz podstawowe zasady ustroju politycznego i społecznego państwa- stąd określana jest jako ***ustawa zasadnicza***, z którą muszą być zgodne wszystkie akty prawne;

b/ **sposób uchwalania**:

w głosowaniu uczestniczą obie izby, tworząc Zgromadzenie Narodowe, a do uchwalenia potrzebna jest kwalifikowana większość 2/3 głosów (czyli większa od połowy);

c/ **rodzaj Konstytucji RP i sposób uchwalania w niej zmian:**

jest tzw. konstytucją sztywną, dlatego jej zmiany wymagają specjalnej procedury (art. 235 Konstytucji RP):

- inicjatywa ustawodawcza przysługuje wyłącznie co najmniej 1/5 ustawowej liczby posłów (92 osoby), prezydentowi i senatowi,
- Sejm uchwala proponowane zmiany większością co najmniej 2/3 głosów w obecności przynajmniej połowy ustawowej liczby posłów, a Senat- bezwzględną większością (min. 51% głosów),
- prace sejmu nad projektem zmiany konstytucji mogą rozpocząć się nie wcześniej niż 30. dnia od momentu jego zgłoszenia, a Senat ma 60 dni na podjęcie uchwały (ten czas jest po to, by zapobiegać podejmowaniu pochopnych decyzji przez parlamentarzystów),
- zmiany w konstytucji mogą się dokonać także przez **referendum zatwierdzające**, ale tylko wtedy, gdy zmiana dotyczy rozdziałów I, II lub XII Konstytucji RP. Z wnioskiem o jego zorganizowanie może wystąpić grupa co najmniej 92 posłów (1/5) , senat lub prezydent w ciągu 45 dni od uchwalenia ustawy przez senat. Wniosek jest kierowany do Marszałka Sejmu, który zarządza referendum i wyznacza termin (musi się odbyć w ciągu 60 dni od złożenia wniosku). Zmiana konstytucji zostanie przyjęta, jeśli w referendum weźmie udział min. 50 % uprawnionych do głosowania i większość z głosujących opowie się za zmianą. Ustawę uchwaloną przez parlament (i ewentualnie zatwierdzoną w referendum) marszałek sejmu przekazuje prezydentowi do podpisu, który nie może jej zawetować, a podpis musi złożyć nie później niż w ciągu 21 dni.

7. Podstawowe zasady prawa konstytucyjnego (ustroju RP)

Zasada	Zapis w Konstytucji RP	Rozwinięcie/ komentarz
Demokratycznego państwa prawnego- art.2, art. 7	Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. Organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa.	przestrzeganie prawa przez wszystkich obywateli i organy władzy. Władza może podejmować działania tylko zgodne z przepisami i w granicach prawa, a obywatele mogą czynić to, czego prawo im nie zabrania. Istnieją także gwarancje ochrony praw i wolności obywatelskich (np. prawo do rzetelnego osądzenia, złożenia skargi do Rzecznika Praw Obywatelskich). Ogół obywateli uczestniczy na równych zasadach w sprawowaniu władzy.
Jednolitości (unitarnej formy państwa)- art. 3	Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym	Polska jest państwem jednolitym, tzn. ze wszędzie obowiązuje ten sam porządek prawny, a jednostki terytorialne (województwa, powiaty) nie tworzą własnych parlamentów ani rządów (mają one jedynie charakter administracyjny). Są one tak samo zorganizowane i podporządkowane władzy centralnej.
suwerenności (zwierzchnictwa) narodu - art. 4 ust 1 i 2	Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu. Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio.	Od narodu wywodzi się władza w państwie, naród podejmuje decyzje bezpośrednio (np. poprzez referendum) lub pośrednio (poprzez wybranych przez siebie w wyborach przedstawicieli. Wola narodu jest uznawana za jedyne źródło władzy i jedyny sposób jej legitymizowania.
Niepodległości i suwerenności -art. 5	Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.	Polska jest państwem niezależnym od innych. Suwerenność państwa przejawia się w zdolności do samodzielnego decydowania w każdej sprawie. Zgodnie z art. 90 ust. 1 Konstytucji RP wykonywanie suwerenności może zostać ograniczone na rzecz organów międzynarodowych.
Podziału i równowagi władz- art. 10 ust. 1	Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy sądowniczej.	Monteskiuszowski podział na władzę ustawodawczą (sejm i senat), wykonawczą (prezydent i rząd) i sądowniczą (sądy i trybunały), które są od siebie niezależne, ale jednocześnie wzajemnie się kontrolują, ograniczają i uzupełniają.

Pluralizmu politycznego- at. 11 ust. 1	Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania partii politycznych. Partie polityczne zrzeszają na zasadach dobrowolności i równości obywateli polskich w celu wpływania metodami demokratycznymi na kształtowanie polityki państwa.	Dopuszcza istnienie różnych partii politycznych o różnej ideologii, ale pluralizm oznacza także istnienie różnych form życia społecznego (organizacji społecznych- stowarzyszeń, fundacji itd.), poszanowania różnych poglądów, idei, systemów światopoglądowych, wyznań, obyczajów. Wolność tworzenia i działania partii politycznych nie ma jednak charakteru bezwzględnego, o czym mówi art. 13 konstytucji RP. który zakazuje istnienia partii, które w swoich programach odwołują się do totalitarnych metod działania, faszyzmu, nazizmu i komunizmu, dopuszczają nienawiść rasową i narodowościową oraz stosowanie przemocy w celu zdobycia władzy.
Społeczna gospodarka rynkowa- art. 20	Społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej.	Władze państwowe przestrzegają zasad gospodarki rynkowej, a także: - dbają o rozwój gospodarczy kraju, - sterują procesami gospodarczymi, - starają się realizować zasadę sprawiedliwości społecznej.
Gwarancji praw i wolności jednostki- art. 5	Rzeczpospolita Polska (...) zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela (…).	Szczegółowo prawa i wolności obywatelskie są opisane w r. II Konstytucji RP.
Samorządności terytorialnej- art. 16 ust. 1 i 2	Ogół mieszkańców jednostek zasadniczego podziału terytorialnego stanowi z mocy prawa wspólnotę samorządową. Samorząd terytorialny uczestniczy w sprawowaniu władzy publicznej. Przysługującą mu w ramach ustaw istotną część zadań publicznych samorząd wykonuje w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność.	Obok władzy centralnej (rząd, parlament) istnieje władza samorządowa (gminy, powiaty, województwa). Więcej o tym w r. VII: Samorząd terytorialny
Republikańskiej formy państwa- preambuła	(…) równi w prawach i w powinnościach wobec dobra wspólnego – Polski (...)	Res publica- rzecz publiczna, dobro wspólne. Ponadto mówi też o tym, że nie ma form dziedziczenia władzy, władza pochodzi z wyborów,
Reprezentacji politycznej- art. 4 ust. 2	Naród sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli lub bezpośrednio.	Naród rządzi poprzez swoich przedstawicieli (poseł, senator, radny, wójt, burmistrz, prezydent miasta, prezydent RP).
Pomocniczości (subsydiarności)- preambuła	(…) ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej jako prawa podstawowe dla państwa oparte na poszanowaniu wolności i sprawiedliwości, współdziałaniu władz, dialogu społecznym oraz na zasadzie pomocniczości umacniającej uprawnienia obywateli i ich wspólnot.	Nie funkcjonuje zasada centralizacji władzy lecz zasada polegająca na tym, że tam gdzie swoje zadania są w stanie wykonać wspólnoty samorządowe, władza centralna nie ingeruje. Ingeruje wtedy, gdy zadania przekraczają możliwości wspólnot samorządowych. Władza państwowa i samorządowa powinna podejmować działania wówczas, gdy jednostki lub organizacje przez nie tworzone nie są w stanie zrealizować swoich celów bez pomocy rządu,
Sprawiedliwości społecznej- art. 2	Rzeczpospolita Polska jest (...) państwem (…) urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.	Zapewnienie każdemu obywatelowi równego dostępu do podstawowych dóbr materialnych lub takich samych szans na ich uzyskanie, zapewnienie godnych warunków życia.
Niezawisłości sędziowskiej i niezależności sądów i trybunałów- art. 173	Sądy i Trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz.	Sądy są niezależne od polityki, tzn., że nie mogą być poddawane naciskom ze strony władzy pod względem wyrokowania i podejmowania decyzji.
Dobra wspólnego- art. 1	Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli	Państwo nie może zostać zawłaszczone przez żadną grupę narodową, klasę społeczną, partię polityczną czy związek zawodowy. Państwo należy do wszystkich obywateli, którzy mają wobec niego obowiązki (np. płacenie podatków), a państwo ma obowiązek o swoich obywateli dbać.

8. Budowa polskiej konstytucji

Preambuła czyli Invocatio Dei	uroczysty wstęp, odwołanie do Boga
r. I	Rzeczpospolita- ogólne zasady ustrojowe
r. II	Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela
r. III	Źródła prawa
r. IV	Sejm i Senat
r. V	Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej,
r. VI	Rada Ministrów i administracja rządowa
r. VII	Samorząd terytorialny
r. VIII	Sądy i trybunały
r. IX	Organy kontroli państwowej i ochrony prawa
r. X	Finanse publiczne
r. XI	Stany nadzwyczajne
r. XII	Zmiana konstytucji
r. XIII	Przepisy przejściowe i końcowe
W sumie: Preambuła, XIII rozdziałów, w tym 243 artykuły.	

9. Procedura zmiany Konstytucji RP- krok po kroku (rozdział XII Konstytucji RP)

Inicjatywa ustawodawcza	Projekt ustawy o zmianie konstytucji może zgłosić: - co najmniej 1/5 ustawowej liczny posłów (92 posłów), - senat, - prezydent
Pierwsze czytanie projektu ustawy	Odbywa się nie wcześniej niż 30 dnia od jej przedłożenia sejmowi. Sejm może przeprowadzić pierwsze czytanie w pełnym składzie lub powołać komisję nadzwyczajną.
Drugie czytanie projektu ustawy	Może się odbyć najwcześniej 14 dnia od doręczenia posłom sprawozdania komisji nadzwyczajnej (w sytuacji, gdy komisja została powołana). Jeśli posłowie zgłoszą poprawki lub wnioski, to projekt wraca do komisji.
Uchwalenie ustawy przez sejm	**Sejm** uchwala ustawę o zmianie Konstytucji RP **kwalifikowaną większością 2/3 głosów** przy kworum co najmniej połowy ustawowej liczby posłów.
Uchwalenie ustawy przez senat	Ustawa musi zostać uchwalona przez senat w jednakowym brzmieniu (bez wprowadzania poprawek), nie później niż w ciągu 60 dni od jej otrzymania. **Senat** uchwala ustawę o zmianie Konstytucji RP **bezwzględną większością** głosów przy kworum co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów.
Przekazanie ustawy do podpisu prezydentowi	Marszałek sejmu przekazuje ustawę prezydentowi. **Prezydent** ma 21 dni na złożenie podpisu- **nie może jej zawetować**. Następnie zarządza ogłoszenie ustawy w Dzienniku Ustaw RP
!!! Jeśli zmiana dotyczy roz. I, II lub XII konstytucji (np. praw i wolności jednostki), to po jej uchwaleniu przez senat może zostać przeprowadzone referendum zatwierdzające. Z wnioskiem o to ma prawo wystąpić prezydent, senat lub 1/5 ustawowej liczby posłów	

10 Konstytucyjne obowiązki obywatelskie- rozwinięcie

Obowiązek	Zapis w Konstytucji RP	Rozwinięcie
Wierność RP- art. 82	Obowiązkiem obywatela polskiego jest wierność Rzeczypospolitej Polskiej oraz troska o dobro wspólne.	Podstawowy obowiązek każdego obywatela. Za jego naruszenie grożą wysokie kary, przewidziane w kodeksie karnym (np. za zamach stanu, za zdradę dyplomatyczną, szpiegostwo)
Przestrzeganie prawa- art. 83	Każdy ma obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej.	Podstawowy obowiązek wynikający z istnienia organizacji państwowej i społecznej.
Ponoszenie świadczeń publicznych- art. 84	Każdy jest obowiązany do ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych, w tym podatków, określonych w ustawie.	Dzięki środkowo finansowym wpłacanym do budżetu przez obywateli państwo może realizować swoje zadania.
Obrona ojczyzny- art. 85 ust. 1	Obowiązkiem obywatela polskiego jest obrona Ojczyzny.	Obejmuje zarówno kobiety, jak i mężczyzn. Możliwości zamiany służby wojskowej na służbę zastępczą (ze względów religijnych lub moralnych) reguluje ustawa.
Dbałość o środowisko- art. 86	Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.	Obywatele powinni dbać o środowisko i ponosić konsekwencje swoich negatywnych działań w tym zakresie. W celu ochrony środowiska Konstytucja RP dopuszcza możliwość ograniczenia praw i wolności jednostki.

IV. Władza ustawodawcza- Sejm i Senat

1. Wybieramy posłów i senatorów czyli członków parlamentu

Problem	Sejm	Senat
Ilość członków izby	**460 posłów**	**100 senatorów**
Zasady prawa wyborczego	**5-przymiotnikowe**: powszechne, bezpośrednie, równe, proporcjonalne, głosowanie tajne	**3- przymiotnikowe**: powszechne, bezpośrednie, głosowanie tajne
Zasady biernego prawa wyborczego	**21 lat**, obywatelstwo polskie, pełnia praw publicznych**.** Wybraną do Sejmu nie może być osoba skazana prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego (art. 99 Konstytucji RP).	**30 lat**, obywatelstwo polskie, pełnia praw publicznych. Wybraną do Senatu nie może być osoba skazana prawomocnym wyrokiem na karę pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne ścigane z oskarżenia publicznego (art. 99 Konstytucji RP).
Zgłaszanie kandydatów	Mogą zgłaszać partie polityczne lub wyborcy	
Poparcie kandydatów	Pod listą kandydatów musi się podpisać min. **5 tys.** obywateli zamieszkujących na stałe dany okręg	Każdy kandydat na senatora musi zdobyć min. **2 tys.** podpisów poparcia obywateli stale zamieszkujących dany okręg.
Okręgi wyborcze	**Wielomandatowe**, wg zasady proporcjonalności , obliczane wyniki wg systemu d'Hondta**.** W podziale mandatów uczestniczą partie, które w skali kraju zdobyły co najmniej 5% głosów, koalicje partii 8%	**Jednomandatowe** (a więc 100 okręgów), wg zasady większości względnej (zwycięzca bierze wszystko)
Ważność wyborów	Stwierdza Sąd Najwyższy	
Zarządzanie wyborów	Wybory **zarządza prezydent** nie później niż 90 dni przed upływem kadencji obecnego parlamentu	
Cenzus wyborczy	Wiek (18 lat- czynne prawo wyborcze), nie mogą poza tym wziąć udziału w wyborach osoby, które: - są pozbawione praw wyborczych prawomocnym orzeczeniem Trybunału Stanu, - są pozbawione praw publicznych prawomocnym orzeczeniem sądu, - są ubezwłasnowolnione prawomocnym orzeczeniem sądu, - nie są obywatelami Polski.	
Przeprowadzenie wyborów	Wybory przeprowadza Państwowa Komisja Wyborcza, okręgowe komisje wyborcze oraz obwodowe komisje wyborcze	
Cisza wyborcza	Rozpoczyna się 24 godziny przed dniem wyborów i trwa do zakończenia głosowania. W tym czasie zabronione jest podawanie do publicznej wiadomości wyników sondaży przedwyborczych oraz prowadzenia agitacji przedwyborczej	
Kadencja	4 lata. Skrócenie kadencji sejmu oznacza jednocześnie skrócenie kadencji senatu.	

2. Okręgi wyborcze do Sejmu i Senatu RP

Sejm

Senat

OKRĘGI WYBORCZE	
Sejm	**Senat**
Liczba okręgów w całym kraju: **41**	Liczba okręgów- **100**
W poszczególnych województwach wybiera się następującą liczbę posłów: lubuskim i opolskim- 12; podlaskim– 14; świętokrzyskim– 16;	Okręgi wyborcze do Senatu Rzeczypospolitej Polskiej obejmują obszar całości lub części województwa, przy czym ich granice nie mogą naruszać granic okręgów wyborczych do Sejmu, zaś miasta liczące powyżej 500 000 mieszkańców mogą być dzielone na kilka okręgów. W poszczególnych województwach wybiera się następującą liczbę

warmińsko-mazurskim– 18; zachodniopomorskim– 20; kujawsko-pomorskim– 25; podkarpackim i pomorskim– 26; • lubelskim- 27; • łódzkim– 31; • dolnośląskim– 34; • wielkopolskim– 40; • małopolskim– 41; • śląskim– 55; • mazowieckim– 63.	senatorów: • mazowieckie, śląskie– 13; • wielkopolskie– 9; • dolnośląskie, małopolskie– 8; • łódzkie– 7; • lubelskie, pomorskie– 6; • podkarpackie, kujawsko- pomorskie - 5; • zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie– 4; • świętokrzyskie, podlaskie, opolskie, lubuskie - 3;

3. Zasady prawa wyborczego

Zasada prawa wyborczego	*Wyjaśnienie*
powszechności	oznacza zakaz stosowania cenzusów wyborczych. Każdy obywatel uprawniony do głosowania ma czynne (pozwala wybierać) i bierne (pozwala kandydować) prawo wyborcze
równości	każdy wyborca ma taką samą liczbę głosów i każdy głos ma takie samo znaczenie i wagę
bezpośredniości	wyborca głosuje bezpośrednio na kandydata, który jego zdaniem powinien otrzymać mandat
proporcjonalności	każda partia, która zgłosiła listy z kandydatami, otrzymuje mandaty proporcjonalnie do liczby uzyskanych głosów
tajności głosowania	umożliwia ona swobodę wyboru i zachowanie go w tajemnicy. Wyboru dokonujemy za specjalnymi zasłonami, a karty do głosowania nie podpisujemy oraz sami wrzucamy ją do urny

4. Kadencja – jak długo rządzą wybrani?

Sejm i Senat wybierane są na **4-letnie kadencje**.

Kadencja może ulec skróceniu, jeśli (art. 98 Konstytucji RP):

- Sejm podejmie taką uchwałę większością kwalifikowaną 2/3 głosów,
- zdecyduje o tym prezydent, np.:

- w przypadku trzykrotnego nieudzielenia przez Sejm wotum zaufania dla nowego rządu,
- gdy ustawa budżetowa w ciągu czterech miesięcy od złożenia Sejmowi nie trafi do podpisu prezydenta.

! Skrócenie kadencji Sejmu oznacza automatyczne skrócenie kadencji Senatu

5. Mandat przedstawicielski, co on oznacza? - cechy

Generalny/ wolny	poseł czy senator wyraża wolę całego narodu, musi kierować się interesami ogółu obywateli
niezależny	posła czy senatora nie obowiązują instrukcje wyborcze
nieodwołalny	poseł czy senator nie może być odwołany przez wyborców

6. Immunitet parlamentarny- rola (art.105 Konstytucji RP)

Polega na:

- **nietykalności osobistej** - nie można aresztować posła lub senatora bez zgody Sejmu lub Senatu,
- zwolnieniu z odpowiedzialności sądowej.

Poseł lub senator może być pociągnięty do odpowiedzialności:

- kiedy sam zrzeknie się immunitetu lub
- kiedy zostanie mu on odebrany decyzją Sejmu lub Senatu.

O specjalnych przywilejach, czyli immunitet na tapecie

"Poseł nie może być pociągnięty do odpowiedzialności za swoją działalność wchodzącą w zakres sprawowania mandatu poselskiego ani w czasie jego trwania, ani po jego wygaśnięciu. Za taką działalność poseł odpowiada wyłącznie przed Sejmem, a w przypadku naruszenia praw osób trzecich może być pociągnięty do odpowiedzialności sądowej tylko za zgodą Sejmu" (art. 105 Konstytucji RP).

7. Immunitet parlamentarny- rodzaje (art.105 Konstytucji RP)

Materialny	gwarantuje posłowi, że nie zostanie on pociągnięty do odpowiedzialności karnej za działania związane z wykonywaniem swoich obowiązków. Immunitet ten ma charakter trwały, tzn. parlamentarzysta nie może zostać ukarany nawet po zakończeniu swojej kadencji. Daje on posłowi swobodę słowa, swobodę głosowania (ale nie może poseł kogoś znieważać, za co jest pociągany do odpowiedzialności, np. przez Komisję Etyki Sejmowej!); ten rodzaj immunitetu zrodził się w Anglii w trakcie walki parlamentu z królem o zagwarantowanie przedstawicielom ludu pełnej swobody wypowiedzi;
Formalny	powstał po to, by wykluczyć możliwość szykanowania opozycji przez władzę wykonawczą (fingowanie oskarżeń, aresztowania itp.). Gwarantuje on parlamentarzyście, że nie będzie przeciwko niemu prowadzone postępowanie karne bez zgody Sejmu (Senatu). Immunitet ten ma charakter względny (Sejm może go uchylić) i nietrwały (wygasa z końcem kadencji parlamentarzysty). Wtedy sąd może wszcząć postępowanie karne przeciwko byłemu parlamentarzyście;

8. Organizacja Sejmu i Senatu: (art. 109, 113)

- **Sejm i Senat obradują na posiedzeniach.**
- Pierwsze posiedzenie zwołuje prezydent , kolejne marszałkowie Sejmu i Senatu.
- Obrady są jawne, mogą być utajnione ze względu na dobro państwowe.
- Parlamentarzyści są w stałej gotowości do podejmowania działań, bo okres odbywania posiedzeń nie jest ściśle określony,

9. Organy Sejmu

ORGANY PARLAMENTU	
SEJM	**SENAT**
Marszałek Sejmu: • wybierany spośród posłów na pierwszym posiedzeniu bezwzględną większością głosów, • druga po prezydencie osoba w państwie, • zastępuje prezydenta w razie niemożności sprawowania urzędu, • organizuje obrady Sejmu i im przewodniczy, • nadaje bieg inicjatywom ustawodawczym, • utrzymuje stosunki z parlamentami innych państw, • zarządza wybory prezydenckie, • zastępcami marszałka są wicemarszałkowie, również wybierani przez posłów bezwzględną większością, • **CiekaWOStka** Zanim marszałek zostanie wybrany obradom przewodniczy najstarszy poseł danej kadencji.	**Marszałek Senatu:** ➢ marszałka i wicemarszałków senatu wybierają senatorowie bezwzględną większością głosów, ➢ trzecia po prezydencie i marszałku Sejmu osoba w państwie, ➢ zwołuje posiedzenia izby, ustala ich program, przewodniczy obradom, ➢ ustala plan pracy izby, ➢ reprezentuje senat na zewnątrz, ➢ zwołuje Konwent Seniorów i przewodniczy jego posiedzeniom, ➢ nadzoruje prace komisji senackich
Prezydium Sejmu ➢ tworzą je marszałek i wicemarszałkowie, ➢ ustala plan pracy izby (terminy posiedzeń), ➢ dokonuje wykładni regulaminu, ➢ opiniuje sprawy wniesione przez marszałka, ➢ koordynuje współpracę komisji.	**Prezydium Senatu** ➢ tworzą je marszałek i wicemarszałkowie, ➢ dokonuje wykładni regulaminu, ➢ zleca komisjom rozpatrzenie spraw, ➢ opiniuje sprawy wniesione przez marszałka.
Konwent Seniorów ➢ tworzą go członkowie Prezydium Sejmu oraz przewodniczący klubów parlamentarnych i kół poselskich, ➢ zapewnia współdziałanie klubów i kół, ➢ opiniuje projekty planów prac sejmu, projekty programów posiedzeń i inne sprawy przekazane przez marszałka lub prezydium.	**Konwent Seniorów** ➢ tworzą go członkowie Prezydium Senatu oraz przedstawiciele klubów i porozumień senackich, ➢ zapewnia współdziałanie klubów i kół, ➢ wskazuje potrzebne inicjatywy ustawodawcze, ➢ opiniuje projekty planów prac senatu, projekty programu posiedzeń i inne sprawy, przekazane przez marszałka lub prezydium.
Komisje sejmowe ❖ **Stałe:** - funkcjonują przez całą kadencję sejmu, - dzielą się na **resortowe** (np. Komisja Spraw Zagranicznych, Komisja Edukacji Narodowej) oraz **nieresortowe** (zajmują się sprawami niezwiązanymi z działalnością administracji publicznej), ❖ **Nadzwyczajne** (doraźne): - powoływane w celu zbadania konkretnej sprawy lub rozpatrzenia projektu ustawy. Wraz z powołaniem takiej komisji sejm określa jej cel, zasady i tryb działania, - po zakończeniu prac ulegają rozwiązaniu. ❖ Śledcze: - to szczególny rodzaj komisji nadzwyczajnej, - może ją powołać tylko sejm, - tworzy się je w celu zbadania konkretnej sprawy, - ma prawo wezwać w charakterze świadka każdego mieszkańca Polski, a wezwany ma obowiązek stawienia się przez komisją i złożenia zeznań. *"Komisje sejmowe są organami kontroli sejmowej w zakresie określonym Konstytucją i ustawami." Artykuł 17 Regulaminu Sejmu*	**Komisje senackie** ❖ **Stałe:** - funkcjonują przez całą kadencję senatu, - dzielą się na **resortowe** (np. Komisja Spraw Zagranicznych, Komisja Edukacji Narodowej) oraz **nieresortowe** (zajmują się sprawami niezwiązanymi z działalnością administracji publicznej) ❖ **Nadzwyczajne** (doraźne): - powoływane w celu zbadania konkretnej sprawy lub rozpatrzenia projektu ustawy. Wraz z powołaniem takiej komisji senat określa jej cel, zasady i tryb działania, - po zakończeniu prac ulegają rozwiązaniu.

10. Formy zrzeszania się parlamentarzystów:

a/ Klub poselski: może go utworzyć **15 posłów**; **klub senatorski- 7 senatorów**

b/ Koło poselskie: może je utworzyć **3 posłów**

❖ Kluby i koła to zespoły posłów należących do tego samego ugrupowania politycznego.

- poseł może należeć **tylko do jednego klubu,**
- w klubach i kołach ustala się wspólne stanowisko dotyczące określonych spraw oraz kierunki działań politycznych. W tym celu można wprowadzić **dyscyplinę klubową** w głosowaniach.
- Kluby uchwalają swoje regulaminy.

c/ Zespoły parlamentarne i senackie - są apolitycznymi grupami skupiającymi parlamentarzystów, tworzonymi do zrealizowania celów określonych w ich regulaminach wewnętrznych. Cele działania zespołu, sposób działania oraz organizację wewnętrzną zespoły ustalają samodzielnie. Zespoły działają na podstawie ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora oraz Regulaminu Senatu (Sejmu).

11. Do czego służy parlament? – funkcje parlamentu

❖ **Funkcja ustrojodawcza** - ustalanie lub zmiana ustroju politycznego, społecznego, ekonomicznego i zmiany w konstytucji.

❖ **Funkcja ustawodawcza** - regulowanie określonych sfer życia za pomocą ustaw.

❖ **Funkcja kontrolna** - przysługuje tylko sejmowi, który kontroluje rząd i inne organy państwowe (komisje śledcze, absolutorium, wotum zaufania, wotum nieufności, zapytania i interpelacje poselskie, pociągnięcie do odpowiedzialności konstytucyjnej- postawienie przez Trybunałem Stanu najwyższych urzędników państwowych).

❖ **Funkcja kreacyjna** - możliwości tworzenia organów państwowych- wybór innych organów (Rady Ministrów, sędziów Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu, prezesa NBP, prezesa Najwyższej Izby Kontroli, Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych, wspólnie z Senatem: członków Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, członków Krajowej Rady Sądownictwa, członków Rady Polityki Pieniężnej).

12. Zgromadzenie Narodowe, czyli organ nadzwyczajny

Zwołuje się je w celu:

❖ odebrania przysięgi od nowego prezydenta,

❖ uznania prezydenta za niezdolnego do sprawowania urzędu ze względu na zły stan zdrowia,

❖ postawienia prezydenta w stan oskarżenia,

❖ wysłuchania orędzia prezydenta do Zgromadzenia Narodowego.

CiekaWOStka

Nie każde wspólne posiedzenie sejmu i senatu jest Zgromadzeniem Narodowym np. posiedzenie z udziałem papieża Jana Pawła II w 1999 r.

13. Trzy większości, czyli sposoby głosowania

- **Większość zwykła (względna)** – więcej osób za wnioskiem niż przeciw (głosy wstrzymujących się nie mają znaczenia).
- **Większość bezwzględna** – za wnioskiem więcej niż połowa biorących udział w głosowaniu, czyli wniosek przejdzie, gdy więcej będzie głosów „za" niż przeciwnych i wstrzymujących się. W wyborach prezydenckich zwycięzca musi uzyskać poparcie większe niż 50 %.
- **Większość kwalifikowana** – za wnioskiem większość 2/3 lub 3/5 biorących udział w głosowaniu.

14. Kompetencje sejmu i senatu

SEJM	**SENAT**
Udział w procesie stanowienia prawa	
- inicjatywa ustawodawcza, - rozpatrywanie projektów ustaw (trzy czytania), - wnoszenie poprawek do projektów ustaw, - uchwalanie ustaw, - głosowanie nad zmianami zaproponowanymi przez senat i wetem prezydenta	- inicjatywa ustawodawcza, - uchwała w sprawie przyjęcia, zmiany lub odrzucenia ustawy
Uprawnienia względem rządu	
- uchwalenie **wotum zaufania**/ **nieufności** dla Rady Ministrów i wotum nieufności dla poszczególnych ministrów, - udzielenie **absolutorium** Radzie Ministrów – dotyczy akceptacji jej działalności finansowej w poprzednim roku, - kierowanie do członków rządu **interpelacji i zapytań poselskich**	
Powołanie i odwołanie z urzędu	
- prezesa NIK, - Rzecznika Praw Obywatelskich,	Wyrażanie zgody na powołanie i odwołanie przez sejm: - prezesa NIK,

- Rzecznika Praw Dziecka, - generalnego inspektora ochrony danych osobowych, - prezesa Instytutu Pamięci Narodowej (na wniosek Kolegium IPN), - prezesa NBP (na wniosek prezydenta), - prezesa Urzędu komunikacji Elektronicznej (na wniosek premiera)	- rzecznika praw obywatelskich, - rzecznika praw dziecka, - generalnego inspektora ochrony danych osobowych, - prezesa IPN, - prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej
Wybór członków organów kolegialnych	
- członków Trybunału Stanu (z wyjątkiem przewodniczącego), - sędziów Trybunału Konstytucyjnego, - dwóch członków Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, - trzech członków Rady Polityki Pieniężnej, - czterech posłów do Krajowej Rady Sądownictwa, - premiera i Rady ministrów w sytuacji niepowołania rządu zaproponowanego przez prezydenta	- dwóch senatorów do Krajowej Rady Sądownictwa, - jednego członka Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, - trzech członków Rady Polityki Pieniężnej
Umowy międzynarodowe	
Wyrażanie zgody w ustawie na ratyfikację umów międzynarodowych określonych w Konstytucji RP	Wyrażanie zgody w ustawie na ratyfikację umów międzynarodowych określonych w Konstytucji RP
Referendum krajowe	
Zarządzanie referendum ogólnokrajowego	Wyrażanie zgody na zarządzanie referendum ogólnokrajowego przez prezydenta
Samorząd terytorialny	
- rozwiązywanie- na wniosek premiera- organów stanowiących samorządu terytorialnego (jeżeli rażąco naruszą konstytucję lub ustawy)	
Inne kompetencje	
- ogłaszanie rezolucji, oświadczeń, apeli, - zlecanie NIK przeprowadzenie kontroli, - podjęcie uchwały o pociągnięciu do odpowiedzialności konstytucyjnej osób na najwyższych stanowiskach państwowych, - decydowanie o stanie wojny i zawarciu pokoju.	- ogłaszanie rezolucji, oświadczeń i apeli, - możliwość uchylenia immunitetu senatorskiego, - wybór organów wewnętrznych

15.Pojęcia:

- **Cenzus** – ograniczenia w prawie wyborczym. W polskim prawie wyborczym jedynymi ograniczeniami są: posiadanie obywatelstwa polskiego, odpowiedniego wieku oraz posiadanie pełni praw publicznych.
- **Kworum**- liczba członków jakiegoś zgromadzenia (np. parlamentu) niezbędna do podjęcia wiążących decyzji. W Sejmie- 50% wszystkich posłów.
- **Kadencja** – ustawowo przewidziany czas pełnienia urzędu lub funkcji pochodzącej z wyboru.
- **Proces ustawodawczy** - jest złożonym i wieloetapowym procesem tworzenia ustaw czyli prawa.
- **Absolutorium**- wg Konstytucji RP (art. 226) Rada Ministrów zobowiązana jest do przedstawienia Sejmowi sprawozdania z wykonywania ustawy budżetowej w ciągu 5 miesięcy po zakończeniu roku budżetowego (pokrywa się z rokiem kalendarzowym). Sejm rozpatruje przedłożone sprawozdanie i po zapoznaniu się z opinią Najwyższej Izby Kontroli podejmuje, w ciągu 90 dni od dnia przedłożenia Sejmowi sprawozdania, uchwałę o udzieleniu lub o odmowie udzielenia Radzie Ministrów absolutorium. Nieudzielenie Radzie Ministrów absolutorium może prowadzić do odwołania Rady Ministrów procedurą konstruktywnego wotum nieufności .

V. Władza wykonawcza - Prezydent

"Każdy, kto twierdzi, że władza nie uzależnia, nigdy naprawdę jej nie sprawował" /Dan Brown/

Władzę wykonawczą w Polsce sprawuje: Prezydent i Rada Ministrów.

To tzw. dualizm władzy wykonawczej lub podwójna egzekutywa

PAMIĘTAJ! Władza wykonawcza to inaczej EGZEKUTYWA (czyli w Polsce dwa wyżej wymienione organy)

1. **Jak wybieramy prezydenta?**

Prezydenta RP wybieramy w wyborach 4-przymiotnikowych: powszechnych (czyli mandat otrzymuje bezpośrednio od narodu), równych, bezpośrednich, głosowaniu tajnym.

Prezydent RP wybierany jest na 5-letnią kadencję, i może być wybrany ponownie tylko raz (czyli razem max. dwie kadencje).

Przebieg wyborów na prezydenta:

W pierwszej turze biorą udział wszyscy zgłoszeni kandydaci i wygrywa ten, który uzyskał bezwzględną liczbę głosów (tj. powyżej 50%). Jeśli żadnemu kandydatowi to się nie udało dochodzi do drugiej tury.

W drugiej turze (2 tygodnie później) biorą udział tylko dwaj kandydaci z pierwszej tury, którzy uzyskali najwięcej głosów i wygrywa ten, który zdobędzie więcej głosów (większość zwykła).

2. Kto może zostać Prezydentem RP? Art. 127 Konstytucji RP

Startować w wyborach na urząd prezydenta może osoba, która:
jest obywatelem Polski, ukończyła w dniu wyborów 35 lat (prawo bierne), korzysta z pełni praw wyborczych.
Kandydata na prezydenta może zgłosić grupa 100 tys. obywateli.
Prezydent w czasie pełnienia urzędu nie może sprawować żadnej innej funkcji oraz nie może być posłem lub senatorem.

3. Kadencja Prezydenta RP:

- czas trwania: 5 lat. Rozpoczyna się w dniu złożenia przez niego przysięgi przed Zgromadzeniem Narodowym. Możliwa jest tylko jedna reelekcja (czyli może sprawować urząd przez maksymalnie 10 lat).

- jeśli prezydent **przejściowo nie może sprawować urzędu** (np. z powodu choroby), informuje o tym marszałka sejmu, który przejmuje jego obowiązki. Gdy prezydent nie jest w stanie złożyć takiego zawiadomienia marszałek sejmu kieruje wniosek do Trybunału Konstytucyjnego, który może powierzyć marszałkowi sejmu tymczasowe sprawowanie obowiązków prezydenta.

- Prezydent RP może zostać **zawieszony w sprawowaniu urzędu**, co następuje w wyniku przyjęcia przez Zgromadzenie Narodowe uchwały o postawieniu go w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu. Stan oskarżenia trwa od dnia podjęcia uchwały do czasu wydania orzeczenia przez trybunał. W tym czasie obowiązki głowy państwa wykonuje marszałek sejmu.

Skrócenie kadencji prezydenta czyli opróżnienie urzędu może nastąpić w przypadku:

– śmierci,
– zrzeczenia się urzędu,
– stwierdzenia nieważności wyborów,
– uznanie przez Zgromadzenie Narodowe (większością 2/3 głosów) o niezdolności prezydenta do pełnienia tej funkcji ze względu na stan zdrowia,
– w wyniku orzeczenia Trybunału Stanu.

Zastępcą prezydenta jest Marszałek Sejmu- druga osoba w państwie.

4. Kompetencje prezydenta

Kompetencje prezydenta	
Jako głowy państwa:	- najwyższy przedstawiciel RP, reprezentuje ją na zewnątrz, - nadaje obywatelstwo i wyraża zgodę na jego zrzeczenie się, - nadaje ordery i odznaczenia oraz tytuł profesora, - posiada prawo łaski (może uniewinnić osobę skazaną przez sąd; nie może jedynie zrobić tego w przypadku wyroku Trybunału Stanu), - powołuje i odwołuje członków Rady Bezpieczeństwa Narodowego.
W ramach polityki bezpieczeństwa i obrony:	* jest Zwierzchnikiem Sił Zbrojnych, * mianuje szefa Sztabu Generalnego i Dowódcę Sił Zbrojnych (w czasie wojny wyznacza Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych, na wniosek Prezesa Rady Ministrów), * wprowadza stan wojenny na terenie RP, * zarządza mobilizację i użycie sił zbrojnych, na wniosek Prezesa Rady Ministrów.
W ramach polityki zagranicznej:	- realizuje politykę zagraniczną, ale w tym zakresie ma współdziałać z Premierem i Ministrem Spraw Zagranicznych (stąd konflikt w Polsce, bo oba organy są uprawnione konstytucyjnie do realizowania zadań w ramach polityki zagranicznej na zasadzie współpracy), - przyjmuje przedstawicieli zagranicznych, dyplomatów, - ratyfikuje i wypowiada umowy międzynarodowe, – wydaje, na wniosek Rady Ministrów decyzję o wprowadzeniu stanu wojennego, jeśli zaistnieją uzasadnione okoliczności.
Wobec władzy ustawodawczej	* zarządza wybory do sejmu i senatu, * skraca kadencje sejmu i senatu w określonych sytuacjach, * ma prawo inicjatywy ustawodawczej, * dysponuje wetem ustawodawczym (tzn. może nie podpisać ustaw przyjętych przez Parlament), może zgłosić ustawę do Trybunału Konstytucyjnego, * prawo wygłaszania orędzia do sejmu, senatu i Zgromadzenia Narodowego
Wobec rządu:	- desygnuje i powołuje Prezesa Rady Ministra, przyjmuje dymisję Rady Ministrów, - prowadzi bieżącą politykę wewnętrzną i zewnętrzną we współpracy z rządem, - może powołać **Radę Gabinetową** (**obrady Rady Ministrów pod przewodnictwem Prezydenta**)- nie może ona przyjmować żadnych rozwiązań, ale prezydent może wpływać przez nią na działania rządu, np. proponować jakieś rozwiązania.
Wobec władzy sądowniczej:	* powołuje Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego i sędziów (na podstawie odpowiednich wniosków Krajowej Rady Sądownictwa), * powołuje prezesa i wiceprezesa Trybunału Konstytucyjnego (spośród przedstawionych mu kandydatów przez odpowiednie sądy), * zwraca się z wnioskiem do Najwyższej Izby Kontroli o przeprowadzenie kontroli.

5. KONTRASYGNATA -
współpodpis Prezesa Rady Ministrów na aktach urzędowych Prezydenta , gdyż prezydent nie ponosi odpowiedzialności politycznej przed parlamentem (przekazuje ją premierowi); premier może odmówić podpisania, jeśli się nie zgadza z polityką prezydenta (wówczas akt jest nieważny).

6. PREROGATYWY=
akty, które nie podlegają kontrasygnacie. Wymienia je **art.144 ust. 3** Konstytucji RP (warto zajrzeć ;-)), m. in. są to:
- zarządzanie wyborów parlamentarnych,
- desygnowanie i powoływanie Prezesa Rady Ministrów i rządu,
- nadawanie obywatelstwa,
– wydawanie prawa łaski,
– nadawanie tytułu profesora zwyczajnego (zw. belwederskim),
- zgłoszenie wniosku do Trybunału Konstytucyjnego,
– zarządzenie ogólnokrajowego referendum,
– skracanie kadencji sejmu,
– zwoływanie Rady Gabinetowej,
– inicjatywa ustawodawcza,
– weto ustawodawcze.

7. Odpowiedzialność prezydenta

– Prezydent nie ponosi odpowiedzialności politycznej przed Parlamentem (nie można go odwołać poprzez wotum nieufności). Z tego powodu większość wydawanych przez niego aktów urzędowych dla swojej ważności wymaga kontrasygnaty (drugiego podpisu) premiera.

– Prezydent ponosi odpowiedzialność konstytucyjną: odpowiada za naruszenie Konstytucji i ustaw (w zakresie urzędowania) przed Trybunałem Stanu (o postawieniu prezydenta przed tym Trybunałem decyduje Zgromadzanie Narodowe większością 2/3 na wniosek co najmniej 140 posłów i senatorów).

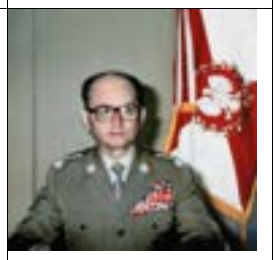
– Prezydent odpowiada również za popełnione przestępstwa, ale tylko przed Trybunałem Stanu.

8. Rada Gabinetowa i Rada Bezpieczeństwa Narodowego

Rada Gabinetowa	**Rada Bezpieczeństwa Narodowego**
Zgodnie z art. 141 Konstytucji RP **tworzy ją rząd w pełnym składzie i prezydent, który przewodniczy jej obradom.** Prezydent może ją zwołać w sprawach o szczególnym znaczeniu dla kraju w zakresie polityki zagranicznej oraz wewnętrznej. Rada Gabinetowa umożliwia współpracę i ustalenie stanowisk między organami władzy wykonawczej. Nie przysługują jej kompetencje Rady Ministrów. Strona: http://www.prezydent.pl/prezydent/kompetencje/rada-gabinetowa/	Zgodnie z Art. 135 Konstytucji RP jest to **organ doradczy prezydenta w zakresie wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa kraju**. Jest zwoływana z inicjatywy głowy państwa, która ustala porządek jej obrad. O składzie Rady decyduje wyłącznie prezydent. Zwykle powołuje do niej osoby pełniące najwyższe funkcje w państwie: premiera, marszałków sejmu i senatu, ministrów odpowiedzialnych za sprawy bezpieczeństwa (minister obrony narodowej, minister spraw zagranicznych, minister spraw wewnętrznych i administracji, koordynator służb specjalnych), szef Kancelarii Prezydenta. przewodniczący klubów parlamentarnych i poselskich lub przewodniczący ugrupowań politycznych posiadających kluby parlamentarne lub koła poselskie). Prezydent może na posiedzenia zapraszać też byłych Prezydentów. Strona: https://www.bbn.gov.pl/pl/prezydenta-rp/rada-bezpieczenstwa-nar/rola-rbn/6000,Rada-Bezpieczenstwa-Narodowego.html

9. Trochę historii...

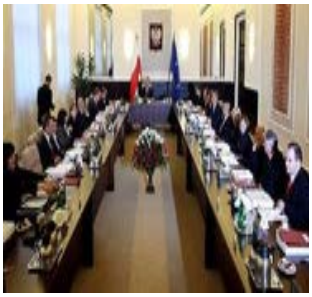
Okres	**Prezydent**	**Wizerunek**
II RP (1918-1939)	**Gabriel Narutowicz**- urząd pełnił zaledwie 5 dni, ponieważ po wyborze przez Zgromadzenie Narodowe 9 grudnia został zaprzysiężony 11 grudnia, a 16 grudnia 1922 r. został zastrzelony przez malarza powiązanego z endecją Eligiusza Niewiadomskiego podczas wizyty w galerii „Zachęta". Sprawca został skazany na karę śmierci, którą wykonano 31 stycznia 1923 r. Grób Narutowicza znajduje się w podziemiach Bazyliki Archikatedralnej św. Jana Chrzciciela w Warszawie. Po śmierci Narutowicza 16 grudnia, tymczasowo sprawujący obowiązki głowy państwa marszałek Sejmu Maciej Rataj wyznaczył datę nowych wyborów prezydenckich na 20 grudnia 1922.	
	Stanisław Wojciechowski - wybrany przez Zgromadzenie Narodowe na stanowisko prezydenta RP 20 grudnia 1922. Urząd ten sprawował od 22 grudnia 1922 do 15 maja 1926, kiedy to w wyniku przewrotu majowego zrezygnował z pełnionego stanowiska. Zakończył wówczas aktywną działalność polityczną, skupiając się na pracy naukowej. Wojciechowski nie skorzystał z prawa łaski wobec Eligiusza Niewiadomskiego – zabójcy swojego poprzednika.	

	Ignacy Mościcki- w latach 1926–1939 prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, wybrany przez Zgromadzenie Narodowe na I kadencję w okresie 1926-1933, II kadencję zakończył oddaniem prezydentury Władysławowi Raczkiewiczowi 30 września 1939 r., po tym, gdy w wyniku inwazji Armii Czerwonej na Polskę 17 września on i polski rząd przedostali się do sprzymierzonej Rumunii i tam zostali internowani. Następnie udał się do Szwajcarii, gdzie zmarł w 1946 r. Jego szczątki zostały przeniesione do Polski w 1993 r. i złożone w podziemiach Bazyliki Archikatedralnej św. Jana Chrzciciela w Warszawie.	
Okres powojenny- oficjalna nazwa Rzeczpospolita Polska (potocznie zwana jako **Polska Ludowa** - 1947-1952)	**Bolesław Bierut**- polski polityk, działacz komunistyczny, agent NKWD, przewodniczący Krajowej Rady Narodowej (1944), prezydent KRN i zastępujący Prezydenta RP (1944–47), prezydent RP w latach 1947–1952 (wybrany przez Sejm RP po sfałszowanych wyborach parlamentarnych 1947), przywódca PZPR (od 1948 jako sekretarz generalny, a od 17 marca 1954 I sekretarz KC, prezes Rady Ministrów w latach 1952–1954, poseł do KRN, na Sejm Ustawodawczy i na Sejm PRL I kadencji, członek Komisji Wojskowej Biura Politycznego KC PZPR nadzorującej Wojsko Polskie od maja 1949. Po objęciu mandatu poselskiego na Sejm Ustawodawczy 5 lutego 1947 został wybrany przez Sejm Ustawodawczy (ukonstytuowany w wyniku sfałszowanych wyborów) na prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, którym był – na mocy art. 2 *Ustawy Konstytucyjnej z dn. 22 lipca 1952 – Przepisy wprowadzające Konstytucję Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*– do czasu wyboru Rady Państwa przez nowo obrany Sejm PRL, tj. do 20 listopada 1952. Uchwalona 22 lipca 1952 Konstytucja PRL nie przewidywała stanowiska prezydenta państwa.	
PRL (1952-1989)	**Wojciech Jaruzelski** (1989-1990)- został wybrany na prezydenta nie w wolnych wyborach lecz przez Zgromadzenie Narodowe 19 lipca 1989 r. Wówczas obowiązywała jeszcze oficjalna nazwa państwa PRL. Stąd też Jaruzelski stał się w ten sposób pierwszym i jedynym prezydentem PRL. Urząd Prezydenta pełnił od 19 lipca 1989 do 22 grudnia 1990, kiedy prezydentem został Lech Wałęsa. Nazwa PRL oficjalnie funkcjonowała do grudnia 1989 r. Od 31 grudnia 1989 r. był prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej (po wprowadzeniu nowelizacji do obowiązującej Konstytucji z 1952 r, zmieniającej nazwę państwa z PRL na RP). **! Prezydent Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL)**– urząd ustanowiony jako rezultat porozumień Okrągłego Stołu w 1989roku. Zespół do spraw reform politycznych uznał, że należy zlikwidować Radę Państwa, pełniącą od 1952 roku rolę kolegialnej głowy państwa i w jej miejsce powołać urząd Prezydenta PRL.	
III RP (1989-nadal)	**Wojciech Jaruzelski** (1989-1990) Po zmianie ustroju politycznego i nazwy państwa z dniem 31 grudnia 1989, Wojciech Jaruzelski stał się zarazem pierwszym prezydentem III RP . Wybór Jaruzelskiego na prezydenta był efektem ustaleń Okrągłego Stołu, a nie decyzji podjętej przez obywateli w wyborach. Utrzymał to stanowisko do **22. grudnia 1990**, a 23 grudnia po pierwszych demokratycznych wyborach prezydenckich urząd ten objął Lech Wałęsa. Dopiero Wałęsie Ryszard Kaczorowski jako ostatni prezydent na uchodźstwie przekazał insygnia władzy prezydenckiej (nie uznawał Jaruzelskiego).	
	Lech Wałęsa (1990-1995) Jest pierwszym prezydentem po 1989 r. wybranym w powszechnych wyborach. W 1980 r. stanął na czele strajku w Stoczni Gdańskiej. Pierwszy przewodniczący NSZZ „Solidarność". Laureat pokojowej Nagrody Nobla przyznanej w 1983 r. W ostatnich latach pojawiły się dokumenty potwierdzające, że Wałęsa był w latach 70. Tajnym Współpracownikiem Służby Bezpieczeństwa PRL i działał pod pseudonimem TW „Bolek".	
	Aleksander Kwaśniewski (1995-2000; 2000-2005) w młodości był aktywnym działaczem ruchu studenckiego, od 1977 r. członkiem komunistycznej partii PZPR; w latach 1985–1989 minister w rządach komunistycznych Zbigniewa Messnera i Mieczysława Rakowskiego, w latach 1988–1991 prezes Polskiego Komitetu Olimpijskiego; uczestnik obrad Okrągłego Stołu po stronie obozu władzy komunistycznej. Założyciel Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej, która w rzeczywistości stała się PZPR bis, ponieważ komuniści z PZPR stali się członkami SdRP; w latach 1991–1995 poseł na Sejm I i II kadencji. Był komunistą, który po 1989 roku przetransformował się na socjaldemokratę w ramach dopasowania się do nowych realiów.	
	Lech Kaczyński (2005-2010) związany z Solidarnością od samego początku jej istnienia (1980). Uczestniczył w obradach Okrągłego Stołu po stronie opozycyjnej Solidarności (w przeciwieństwie do poprzednika Aleksandra Kwaśniewskiego).Był senatorem I kadencji (1989-1991) i członkiem Obywatelskiego Klubu Parlamentarnego. Następnie sprawował mandat posła na Sejm I kadencji (1991–1993) z listy Porozumienia Obywatelskiego Centrum (nie będąc formalnie członkiem partii Porozumienie Centrum). Prezes Najwyższej Izby Kontroli w latach 1992–1995, minister sprawiedliwości i prokurator generalny w rządzie Jerzego Buzka w latach 2000–2001, prezydent Warszawy w latach 2002–2005. Współzałożyciel partii Prawo i Sprawiedliwość i jej pierwszy prezes. Był doktorem habilitowanym	

	nauk prawnych , profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Uniwersytetu Gdańskiego, specjalistą w zakresie prawa pracy Zginął w katastrofie rządowego samolotu Tu- 154, lecąc wraz z pozostałymi 95 osobami na pokładzie na obchody 70 rocznicy zbrodni katyńskiej do Smoleńska.	
	Bronisław Komorowski (2010- 2015) historyk z wykształcenia, w okresie PRL działacz opozycji demokratycznej, w latach 1990–1991 i 1992–1993 wiceminister obrony narodowej, w latach 1991–2010 poseł na Sejm I,II, III, IV, V, VI kadencji, w latach 2000–2001 minister obrony narodowej, w latach 2005–2007 wicemarszałek Sejmu V kadencji, w latach 2007–2010 marszałek Sejmu VI kadencji. Od 10 kwietnia 2010 do 8 lipca 2010 wykonywał tymczasowo obowiązki prezydenta RP po tragicznej śmierci Lecha Kaczyńskiego. Od 6 sierpnia 2010 r. - 6. sierpnia 2015 prezydent III RP.	
	Andrzej Duda (2015- 2020; 2020-2025) należał do bliskich współpracowników prezydenta Lecha Kaczyńskiego. W 2011 r. został wybrany posłem na Sejm RP, a w 2014 r. do Parlamentu Europejskiego. Od 6 sierpnia 2015 r., czyli od dnia złożenia przysięgi przed Zgromadzeniem Narodowym jest Prezydentem RP.	
	Karol Nawrocki (2026-….) Karol Tadeusz Nawrocki – polski historyk, polityk, działacz społeczny i samorządowy, doktor nauk humanistycznych. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej od 6 sierpnia 2025. W latach 2017–2021 dyrektor Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku, w latach 2021–2025 prezes Instytutu Pamięci Narodowej. Kawaler Orderu Orła Białego	

VI. Władza wykonawcza- Rada Ministrów

„Wierzę, że tam w górze jest coś, co czuwa nad nami. Niestety, jest to rząd." /Woody Allen/

1.Kompetencje Rady Ministrów:
Realizuje władzę wykonawczą, czyli wprowadza ustawy w życie.
Opracowuje budżet (wyłączne prawo inicjatywy ustawodawczej w tym zakresie) i go realizują.
Prowadzi politykę zagraniczną i bezpieczeństwa, przy współpracy z prezydentem.
Kieruje administracją państwową.
Ma prawo inicjatywy ustawodawczej.
Zawiera umowy międzynarodowe.
Prawo wnoszenia poprawek do projektów ustaw.

!!! Rada Ministrów działa **kolegialnie** (grupowo).

Kompetencje Rady Ministrów	
Kompetencje w dziedzinie **ustawodawczej**	- zapewnienie wykonania ustaw - przygotowywanie własnych projektów ustaw - wydawania rozporządzeń - uchylanie rozporządzeń lub zarządzeń
Kompetencje w odniesieniu do **budżetu państwa**	- uchwalanie projektu budżetu państwa - kierowanie wykonaniem budżetu - uchwalanie zamknięcia rachunków państwowych i sprawozdania z wykonania budżetu - ochrona interesów Skarbu Państwa
Kompetencje **zwierzchnie premiera**	-zwierzchność nad Korpusem Służby Cywilnej - nadzór nad funkcjonowaniem samorządu terytorialnego z punktu widzenia legalności jego działania
Kompetencje w odniesieniu do **administracji publicznej**	- koordynacja i kontrola działania organów administracji rządowej
Kompetencje w dziedzinie **wewnętrznego i zewnętrznego bezpieczeństwa państwa**	- zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego i porządku publicznego - sprawowanie ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju - określanie liczby obywateli powołanych do czynnej służby wojskowej
Kompetencje	- sprawowanie ogólnego kierownictwa w dziedzinie stosunków z innymi państwami i

w dziedzinie p**olityki zagranicznej**	organizacjami międzynarodowymi - zawieranie umów międzynarodowych wymagających ratyfikacji oraz zawieranie i wypowiadanie innych umów międzynarodowych

2. Odpowiedzialność Rady Ministrów

Polityczna - przed parlamentem (instytucja wotum nieufności).

Konstytucyjna - ponoszona indywidualnie za naruszenie Konstytucji i ustaw przed Trybunałem Stanu (decyzje w tej sprawie podejmuje sejm większością 2/3 głosów).

3. Rada Ministrów i jej skład

- **premier** - opracowuje program działania gabinetu, kieruje jego pracami, reprezentuje go i decyduje o jego składzie (może decydować o zmianie ministra). Rezygnacja premiera ze swojego stanowiska oznacza dymisję całego rządu. Premier może też pełnić równocześnie funkcję ministra (lecz zdarza się to w Polsce bardzo rzadko).

- **wicepremier** (wiceprezes)- jest zastępcą premiera, lecz także pełni funkcję ministra. Ma silniejszą pozycję niż minister bez tej funkcji,

- **ministrowie** - kierują działami administracji rządowej. Typy:

* ***ministrowie działowi*** - to ci, którzy kierują konkretnymi działami administracji rządowej, np.. zdrowie, edukacji, obrony narodowej,

*** *ministrowie niedziałowi (bez teki)*** - są powoływani do zadań wyznaczonych przez premiera.

4. Rząd (Rada Ministrów)

Większościowy - to taki, którego opcja polityczna, z którego się wywodzi posiada większość w parlamencie, co pozwala mu na przeforsowywanie własnych projektów ustaw. Może być koalicyjny (składać się z przedstawicieli kilku partii, np. w poprzednich dwóch kadencjach rząd PO- PSL, obecnie PiS, SP, Porozumienie) lub jednopartyjny .

Mniejszościowy – nie dysponuje zapleczem politycznym zapewniającym mu stabilną większość parlamentarną. Jest możliwe jego funkcjonowanie, lecz taki rząd zwykle zajmuje się tylko administrowaniem państwem, bez podejmowania zdecydowanych reform, do których musiałby przekonywać przedstawicieli innych ugrupowań parlamentarnych.

VII. Władza sądownicza- sądy

1. **Wymiar sprawiedliwości w Polsce**

Wymiar sprawiedliwości w Rzeczpospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe". /Art. 175 Konstytucji RP/

– władza sadownicza jest jedną z trzech odrębnych, niezależnych i równoważących się władz, na których opiera się ustrój państwowy,

– sądy to niezawisłe organy wymiaru sprawiedliwości, wykonujące orzecznictwo wg określonej procedury. Organami współdziałającymi z sądami są prokuratorzy, adwokaci i radcy prawni.

2. **Zasady polskiego wymiaru sprawiedliwości**

Zasady polskiego wymiaru sprawiedliwości	
Dwuinstancyjność postępowania sądowego	Od wyroku wydanego prze sąd I instancji można się odwołać do sądu II instancji. Służy do tego środek odwoławczy zwany apelacją
Niezależność sądów	Sądy są odrębną władzą państwową. Uch orzeczenia nie mogą być zmieniane albo uchylane przez organy władzy ustawodawczej i wykonawczej
Jednolitość sądów	Każdy sąd- niezależnie od rodzaju i instancji- wydaje wyroki w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej. Struktura sądów na obszarze całego kraju jest jednolita.
Niezawisłość sędziów	Sędziowie podlegają tylko przepisom konstytucji i ustaw. Powinni wydawać orzeczenia zgodnie ze swoimi sumieniem oraz w sposób bezstronny, wolny od nacisków. Realizację tej zasady umożliwiają gwarancje niezawisłości, przede wszystkim: - **immunitet**- sędzia nie może być zatrzymany ani pociągnięty do odpowiedzialności karnej bez zgody sądu dyscyplinarnego, - **nieusuwalność z urzędu**- może to nastąpić tylko na mocy orzeczenia sądu, w ściśle określonych sytuacjach, - **apolityczność**- zakaz przynależności do partii politycznych i związków zawodowych
Udział obywateli w rozpatrywaniu i rozstrzyganiu spraw	Ta zasada jest realizowana poprzez funkcjonowanie instytucji **ławników**- niezawodowych członków składów orzekających, wybieranych droga głosowania przez rady gmin. Biorą oni udział w rozpatrywaniu spraw w I instancji w sądach rejonowych i okręgowych.
Nadzór jurysdykcyjny Sądu Najwyższego	Sąd Najwyższy sprawuje nadzór nad orzecznictwem sądów powszechnych i wojskowych. Czuwa także nad właściwą interpretacją przez nie przepisów prawa oraz jego stosowaniem.
Sądowa kontrola działalności administracji publicznej	Decyzje wydawane przez organy administracji publicznej podlegają kontroli sądowej, mającej zweryfikować ich zgodność z prawem

3. Sądy powszechne: rejonowe, okręgowe, apelacyjne

Jak funkcjonuje instancyjność sądów powszechnych?

- **Sądy rejonowe** – najniższa instancja

❖ Rozpatrują wszystkie sprawy z wyjątkiem tych przypisanych sądom okręgowym np. sprawy spadkowe, spory cywilne o wartości nie przekraczającej 75 lub 100 tysięcy złotych

- **Sądy okręgowe**

❖ Rozpoznają apelację od orzeczeń sądów rejonowych, zażalenia na postanowienia, skargi na orzeczenia referendarzy sądowych. Są I instancją np. dla spraw rozwodowych, o zbrodnie, sprawy cywilne i gospodarcze o wartości powyżej 75 lub 100 tysięcy złotych

- **Sądy apelacyjne**

❖ Rozpoznają środki odwoławcze od orzeczeń sądów okręgowych.

4. Sądy administracyjne

A/ **zajmują się:**

- Kontrolują zgodność decyzji administracyjnych wydawanych przez organy administracji publicznej z prawem,
- Kontrola obejmuje też uchwały samorządu terytorialnego i aktów terenowych organów administracji rządowej,
- Rozstrzygają spory między obywatelem a organem administracji,
- Rozpatrują spory kompetencyjne między organami administracji rządowej i samorządowej.

B/ **rodzaje sądów administracyjnych:**

Naczelny Sąd Administracyjny-
sprawuje nadzór nad sądami administracyjnymi w zakresie orzekania (rozpoznaje środki odwoławcze od orzeczeń wydanych przez te sądy, wyjaśnia zagadnienia prawne wywołujące rozbieżności w orzecznictwie)

wojewódzkie sądy administracyjne-
rozpoznają sprawy administracyjne w I instancji. Sądy te tworzy się dla jednego lub kilku województw. Pracami wojewódzkiego sądu administracyjnego kieruje prezes. Prezesa i wiceprezesa wojewódzkiego sądu administracyjnego powołuje prezes NSA.

5. Sądy wojskowe

A/ **zajmują się:**

- sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości w siłach zbrojnych,
- orzekają w sprawach karnych wobec żołnierzy w służbie czynnej oraz cywilnych pracowników wojska (w niektórych sprawach).

B/ **kategorie sądów wojskowych:**

- sądy garnizonowe- orzekają w I instancji,
- sądy okręgowe- orzekają w II instancji.

6. **Sąd Najwyższy -** sprawuje nadzór nad działalnością sądów powszechnych i wojskowych.

A/ Skład Sądu Najwyższego:

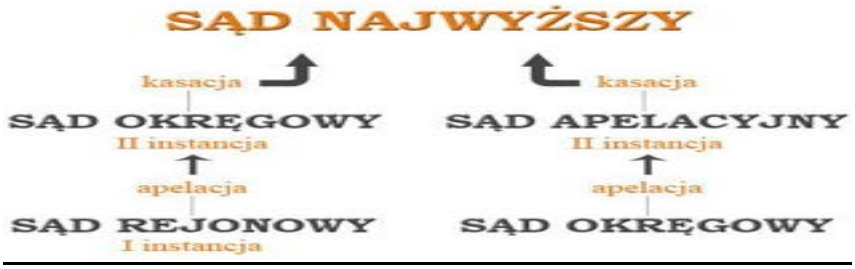
- Pierwszy prezes – powołuje go prezydent na 6-letnią kadencję
- Prezesi - powołuje ich prezydent na wniosek pierwszego prezesa.

B/ **Czym tak naprawdę zajmuje się Sąd Najwyższy?**

- rozpoznaje kasacje (postępowanie karne) wnoszone od prawomocnych orzeczeń sądów odwoławczych kończących postępowanie sądowe oraz skargi kasacyjne (postępowanie cywilne)- nadzwyczajnych środków odwoławczych od wyroków sądów II instancji,
- nadzór nad sądami powszechnymi i wojskowymi,
- podejmuje uchwały, które mają wyjaśniać wątpliwe przepisy prawne,
- stwierdza ważność wyborów: do Sejmu i Senatu, na prezydenta oraz ważność referendów.

!! Kasacja - możliwość kontroli zaskarżonego wyroku z powodu naruszeń procedury sądowej w trakcie postępowania.

C/ **Jak działa Sąd Najwyższy ?**

VIII. Władza sądownicza – trybunały

Trybunał to sąd o specjalnym charakterze. W Polsce funkcjonują tylko dwa: Trybunał Konstytucyjny i Trybunał Stanu.

I. Trybunał Konstytucyjny

W Polsce funkcjonuje od 1985 r. **Skład**:

- ❖ 15 sędziów wybieranych na 9-letnią kadencję przez sejm
- ❖ Prezes i wiceprezes wybierani są przez prezydenta spośród dwóch kandydatów przedstawionych na każde stanowisko przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Trybunału
- ❖ Sędziowie Trybunału są niezawiśli.

Czym się zajmuje się Trybunał Konstytucyjny?

Trybunał orzeka o zgodności aktów prawnych z konstytucją i o ich legalności, a dokładniej:

- o zgodności ustaw i umów międzynarodowych z konstytucją,
- o zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi,
- o zgodności przepisów wydawanych przez centralne organy władzy z konstytucją, umowami międzynarodowymi i ustawami,
- w sprawach skarg konstytucyjnych,
- w sprawach sporów kompetencyjnych między organami państwa,
- o zgodności z konstytucją celów i działalności partii politycznych.

Jeszcze tylko kilka słów…

- Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego są **ostateczne.**
- Akt uznany za wadliwy **przestaje obowiązywać**.

II. Trybunał Stanu

"Żadna władza nie powinna być ponad prawem" /maksyma łacińska/

Skład Trybunału Stanu (art. 199 Konstytucji RP):

- ❖ Przewodniczący – pierwszy prezes Sądu Najwyższego
- ❖ 2 zastępców przewodniczącego wybranych przez Sejm,
- ❖ 16 członków wybieranych przez sejm na czas jego kadencji,
- ❖ Co najmniej połowa członków Trybunału Stanu musi mieć kwalifikacje do zajmowania stanowiska sędziego. Zgodnie z art. 200 Konstytucji RP członkowie TS objęci są immunitetem formalnym oraz przywilejem nietykalności.

Kogo stawia się przed Trybunałem Stanu?

Zadaniem Trybunału Stanu jest ***orzekanie o odpowiedzialności osób zajmujących najwyższe stanowiska w państwie*** (wymienieni w art. 198 Konstytucji RP):

- prezydent – za naruszenie konstytucji lub ustawy oraz za przestępstwo pospolite i skarbowe. Odpowiedzialność ta ma charakter wyłączny, co oznacza, że Prezydent może być karany tylko przed Trybunałem Stanu,
- prezes i członkowie Rady Ministrów – za naruszenie konstytucji lub ustawy oraz za przestępstwo popełnione w związku z zajmowanym stanowiskiem,
- prezes Narodowego Banku Polskiego, prezes Najwyższej Izby Kontroli oraz członkowie Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji – za naruszenie konstytucji i ustaw,
- posłowie i senatorowie – za złamanie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej z osiąganiem korzyści z majątku skarbu państwa lub samorządu terytorialnego (art. 107 Konstytucji RP),
- Naczelny Dowódca Sił Zbrojnych- za naruszenie Konstytucji i ustawy,
- Kierownicy ministerstw- za naruszenie konstytucji i ustawy.

Delikt konstytucyjny- jest to czyn niedozwolony naruszający konstytucję lub ustawy, popełniony w związku z zajmowanym stanowiskiem.

Co grozi za popełnienie deliktu konstytucyjnego? Czyli co może orzekać TS?

- utrata czynnego i biernego prawa wyborczego nawet do 10 lat,
- zakaz zajmowania kierowniczych stanowisk w organach państwowych i społecznych,
- utrata orderów i odznaczeń oraz tytułów honorowych,
- pozbawienie mandatu poselskiego (od 2 do 10 lat).

Charakter wyroków TS:
Wyrok TS jest ostateczny, żaden inny organ nie może go wymazać, a prezydent nie może zastosować prawa łaski.

IX. Samorząd terytorialny

Pojęcie samorządu

SAMORZĄD – (jak sama nazwa wskazuje) oznacza prawo grupy osób do SAMODZIELNEGO decydowania o swoich sprawach.
SAMORZĄD TERYTORIALNY (powszechny)– forma organizacji mieszkańców określonego rejonu powołana w celu zaspokojenia potrzeb lokalnych. Podstawową jednostką samorządu terytorialnego jest gmina.

A. GMINA

a/ Władze

Rodzaje gmin			
Gmina wiejska gmina, na której terytorium nie znajduje się miasto, co nie wyklucza jednak możliwości istnienia siedziby gminy w sąsiadującym mieście. Ilość: 1548	Gmina miejska gmina o statusie miasta obejmują wyłącznie dane miasto w jego granicach administracyjnych Ilość: 236	Gmina miejsko- wiejska gmina, w skład której wchodzi miasto oraz wsie. Siedzibą gminy miejsko-wiejskiej jest zazwyczaj miasto (choć są wyjątki)Ilość: 628	Miasto na prawach powiatu W gminach miejskich na prawach powiatu organ wykonawczy –prezydent miasta– pełni funkcje zarządu powiatu i wykonuje zadania starosty, natomiast organ stanowiący –rada miasta– ma kompetencje rady powiatu. Są nimi miasta, które tuż przed 1 stycznia 1999 r. (przed wprowadzeniem nowego podziału administracyjnego) liczyły ponad 100 tys. mieszkańców oraz te, które w wyniku reformy przestały być stolicami województw. Wykonuje zadania przypisane samorządom gminnym oraz przypisane powiatom. Ilość: 66
Władza uchwałodawcza			
Rada gminy	**Rada miasta**	**Rada miasta**	**Rada miasta**
Władza wykonawcza			
wójt	**burmistrz**	**burmistrz**	**prezydent miasta**

b/ **Jednostki pomocnicze** w gminie: **sołectwa, dzielnice, osiedla**
Jednostki tworzy Rada Gminy w porozumieniu z mieszkańcami (inicjatywa odgórna), inicjatywa może wyjść także od mieszkańców poprzez zebranie podpisów (inicjatywa oddolna). Ta idea rozbudowuje społeczeństwo obywatelskie.
W statucie gminy powinny być rozstrzygnięcia odnośnie jednostek pomocniczych.

C/ Zadania gminy:

Własne	Zlecone i powierzone
Pakiety zadaniowe: ➢ z zakresu <u>infrastruktury technicznej</u> - sieć wodociągowa, ujęcia wody - sieci kanalizacyjne - oczyszczanie ścieków - wysypiska śmieci - drogi gminne - dba o letnie, zimowe oczyszczanie drogi - bezpieczeństwo na drodze, znaki drogowe - reklamy przy drogach - lokalny transport drogowy - system funkcjonowania transportu drogowego - targowiska, hale sportowe ➢ <u>infrastruktura społeczna</u> ➢ edukacja publiczna żłobki, przedszkola, szkoły podstawowe, gimnazja (tworzenie, likwidacja, utrzymanie, budowa sal gimnastycznych, płace nauczycieli) ➢ promocja (ochrona) zdrowia- lekarze rodzinni: pomoc (opieka) społeczna, zakłady opiekuńcze (dla samotnych matek, rozbitych rodzin, dla osób chorych), pomoc doraźna (w sytuacjach kataklizmu, klęsk żywiołowych, udzielana w formie zapomóg także stałych lub jednorazowych, w formie materialnej: ubrania, remont, pomoc w opale mieszkania) ➢ kultura i kultura fizyczna: gminne ośrodki kultury, prowadzenie bibliotek, turystyka (11.04.2001 nowelizacja ustawy), place zabaw, boiska sportowe, dofinansowania różnych towarzystw, ścieżki rowerowe, szlaki turystyczne ➢ polityka prorodzinna: pomoc kobietom w ciąży, pomoc rodzinom wielodzietnym, biednym, pomoc w wyprawkach szkolnych. mieszkania socjalne ➢ porządek, bezpieczeństwo mieszkańców: ochrona przeciwpożarowa, przeciwpowodziowa, dotowanie etatów policji, sprzętu dla policji, paliwo, programy dotyczące patologicznych zjawisk (alkoholizm, narkomania), straż miejska, straż pożarna, OSP, sprzątanie w gminie, mieście, utrzymanie urządzeń użyteczności publicznej, urzędy gminne ➢ ład przestrzenny, ochrona środowiska, gospodarka nieruchomościami, gospodarka wodna: plany zagospodarowania przestrzennego , przeznaczenie nieruchomości (przetargi, kupna nieruchomości), uwzględnianie przepisów unijnych odnośnie ochrony środowiska, sieci wodociągów, odpowiednia gospodarka, oszczędność wody, budowa wodociągów, poszukiwanie źródeł, parki, zadrzewienia ➢ promocja gminy, upowszechnianie idei samorządowej	W drodze ustawodawczej lub porozumienia. ➢ Urząd Stanu Cywilnego- urzędem kieruje kierownik powołany przez RG na wniosek burmistrza, wójta, prezydenta: - przyjmowanie oświadczeń o zawarciu związku małżeńskiego, - rejestrowanie do księgi SC urodzeń, zgonów - wydawanie wypisów, zaświadczeń, prowadzenie, uwierzytelnianie małżeństw, urodzeń, zgonów - przyjmowanie zaświadczeń o wyborze nazwiska, powrót małżonka do nazwiska poprzedniego, - uznanie dziecka, wskazanie opiekuna do dziecka, - wydawanie oświadczeń o obywatelstwie polskim, - przekazywanie danych statystycznych i ksiąg 100letnich do archiwum państwa, - rejestr mieszkańców, - wymiana dowodów osobistych, - rejestracja pobytu obcokrajowców i pobytu stałego obywateli. - PESELe ➢ przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych: - opłacanie składek na ubezpieczenia zdrowotne, - usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób ciężko chorych (zaburzenia psychiczne), - zasiłki celowe przyznawane przez państwo w związku z katastrofami ekologicznymi, kataklizmami - gminne ośrodki pomocy społecznej rodzinie (wypłacanie zasiłków rodzinnych, urodzenie dziecka, opieka nad dzieckiem, w czasie urlopu macierzyńskiego, wychowanie dziecka, kształcenie, rehabilitacja dziecka niepełnosprawnego, wyprawki w związku z rozpoczęciem roku szkolnego, zasiłki zachęcające do rodzenia dzieci) ➢ obrona cywilna- zasady i struktura dotycząca obrony w związku z danym atakiem, wojną, obrony kraju. Przedsięwzięcia maja charakter planistyczny (np. ewakuacja ludności): - szkolenia,

-art. 5b, nakazuje się gminie upowszechnianie idei samorządowej, zwłaszcza wśród młodzieży -Młodzieżowa Rada Gminy- statut, tryb wyboru RM oraz zasady jej działania -Europejska Karta Uczestnictwa Młodzieży w życiu miasta regionu, przyjęta przez stałą konferencję władz lokalnych i regionalnych Europy (od 1992) -23.04.2003 ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, zobowiązanie dla władz samorządowych, aby przyjmowały programy współpracy z organizacjami pozarządowymi -współpraca z różnymi strukturami ponadgminnymi i innymi społecznościami	- działania inwestycyjne, - zadania techniczne, materiałowe, - ochrona ludności, zakładów publicznych, urządzeń użyteczności publicznej (sieci wodociągowe, zaopatrzeniowe), - usuwanie skutków klęsk żywiołowych, - stwarzanie warunków do ostrzegania ludności, - budowa bunkrów, schronów, - działania logistyczne, orientacja, wyznaczanie pojazdów do działania, ➢ kancelaria tajna- dokumenty, decyzje wiążące się ze sprawami nieujawnionymi (klauzula tajności) ➢ pobór do służby wojskowej- rejestracja poborowych

B. POWIAT

- Powiat obejmuje obszar kilku sąsiadujących ze sobą gmin – powiat ziemski. Jest ich 314.
- Powiat może też obejmować teren miasta powyżej 100 tys. mieszkańców lub dawne stolice województw - powiat grodzki (miasta na prawach powiatu). Jest ich 66. Miasto na prawach powiatu jest gminą wykonującą zadania powiatu na zasadach określonych w ustawach powiatowych.

C/ **Władze** powiatu

Rodzaje powiatów podział jest umowny, potoczny, ponieważ oficjalnie w ustawach takiego podziału nie ma . Jest mowa tylko o powiatach.	
Powiat ziemski jednostki samorządu obejmujące kilka gmin i posiadające własne organy Ilość: 314	**Powiat grodzki (miasto na prawach powiatu)** W gminach miejskich na prawach powiatu organ wykonawczy –prezydent miasta– pełni funkcje zarządu powiatu i wykonuje zadania starosty, natomiast organ stanowiący –rada miasta– ma kompetencje rady powiatu. Są nimi miasta, które tuż przed 1 stycznia 1999 r. (przed wprowadzeniem nowego podziału administracyjnego) liczyły ponad 100 tys. mieszkańców oraz te, które w wyniku reformy przestały być stolicami województw. Wykonuje zadania przypisane samorządom gminnym oraz przypisane powiatom. Ilość: 66
Władza **uchwałodawcza**	
Rada powiatu Wybierana w wyborach przez obywateli. Kadencja trwa **5 lat(po wyborach 2018, wcześniej 4 lata)** . Jest organem: **stanowiącym** (uchwala przepisy, prawa miejscowego, budżet powiatu itd.) i **kontrolnym** (wybiera zarząd powiatu, może go także odwołać)	**Rada miasta**
Władza **wykonawcza**	
Zarząd powiatu Jest **organem wykonawczym** powiatu. W jego skład wchodzą: starosta, wicestarosta, członkowie (od 3 do 5). Zarząd może być powołany spośród radnych, jaki i spoza członków rady. **Starosta** jest przewodniczącym zarządu i kierownikiem starostwa. **Starosta** jest wybierany przez radę powiatu bezwzględną większością, jest przewodniczącym zarządu i kierownikiem starostwa. Pozostali członkowie są wybierani na wniosek starosty zwykłą większością.	**Prezydent miasta**

C. SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA

Województwo = region.
W województwie znajdują się:
a/ władze administracji rządowej – przedstawiciele rządu w terenie (wojewoda + organy administracji niezespolonej – np. dyrektorzy urzędów skarbowych, celnych),

b/ władze samorządu (sejmik województwa + zarząd województwa).

c/ zadania realizowane przez województwo nie mogą naruszać kompetencji powiatu i gminy.

Administracja **samorządowa**	Administracja **rządowa**
Władza **uchwałodawcza**	**WOJEWODA**
sejmik województwa Wybierany w wyborach bezpośrednich. Kadencja trwa **5 lat (od wyborów 2018, wcześniej 4 lata)** . Jest organem: **stanowiącym** (uchwala programy działania regionu, strategię rozwoju), **kontrolnym (może odwołać zarząd).** Organy sejmiku: Prezydium sejmiku (przewodniczący, wiceprzewodniczący), **Komisje sejmiku (stałe, doraźne)**	*jest przedstawicielem Rady Ministrów w województwie, wybierany przez Prezesa RM i przed nim odpowiedział * jest odpowiedzialny za wdrażanie i wprowadzanie w regionie programów rządowych oraz nadzór nad rządowymi instytucjami działającymi w regionie, * prowadzi nadzór prawny nad działalnością gmin i powiatów (czy decyzje podejmowane przez władze samorządowe województwa są zgodne z obowiązującym prawem), *reprezentuje także w danym regionie Skarb Państwa, * realizuje swoje zadania przy pomocy wicewojewody oraz kierowników jednostek administracji zespolonej, dyrektora generalnego urzędu oraz dyrektorów poszczególnych wydziałów Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego, * dokładne zadania Wojewody precyzuje w województwie dolnośląskim Statut Dolnośląskiego Urzędu Wojewódzkiego
Władza **wykonawcza**	
Zarząd województwa W jego skład wchodzi 5 członków: marszałek województwa – jako przewodniczący zarządu, wicemarszałek, pozostali członkowie . ***Marszałek*** jest wybierany spośród radnych bezwzględną większością głosów ustawowego składu sejmiku, stoi na czele Urzędu Marszałkowskiego. Pozostałych członków wybiera sejmik na wniosek marszałka zwykłą większością.	

ZADANIA J.S.T. - zestawienie i podsumowanie

Kategoria	**Gmina**	**Powiat**	**Samorząd województwa**	**Województwo**
Władze	Rada Gminy oraz Wójt / Burmistrz / Prezydent	Rada Powiatu oraz Zarząd Powiatu	Sejmik Województwa, Zarząd Województwa	Wojewoda, administracja niezespolona
Drogi	Drogi gminne	Drogi powiatowe	Drogi wojewódzkie	Autostrady, drogi krajowe
Komunikacja	Transport lokalny w gminie	Komunikacja w powiecie, koordynacja między powiatami. Rejestracja pojazdów, wydawanie prawa jazdy	Komunikacja masowa w województwie i koordynacja między województwami	
Edukacja	Przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja	Szkoły średnie, szkoły artystyczne, poradnie psychologiczno-pedagogiczne	Zawodowe szkoły wyższe, ośrodki doskonalenia nauczycieli, szkoły średnie o znaczeniu regionalnym	
Kultura	Muzea i biblioteki gminne oraz domy kultury	Biblioteki, muzea, teatry powiatowe	Biblioteki, muzea, teatry regionalne	
Zdrowie	Poradnie i przychodnie gminne	Szpitale rejonowe, przychodnie specjalistyczne	Szpitale specjalistyczne	
Ochrona środowiska	Ochrona środowiska i usuwanie odpadów w gminie	Usuwanie niebezpiecznych odpadów	Ochrona środowiska o zasięgu regionalnym	Usuwanie szczególnie niebezpiecznych odpadów

X. Konstytucyjne organy kontroli państwowej i ochrony prawa

Nazwa instytucji	**Kadencja**	**Sposób wyłaniania**	**Zadania**	**Osoba kierująca**
NIK- Najwyższa Izba Kontroli	6 lat	Sejm na wniosek marszałka sejmu lub co najmniej 35 posłów za zgodą senatu. Bezwzględną większością sejmu za zgodą senatu	- naczelny organ kontroli, - kontroluje wg kryterium legalności, gospodarności, rzetelności. Celowości, - podejmuje kontrolę: na zlecenie sejmu lub jego organów, na wniosek prezydenta, na wniosek premiera, z własnej inicjatywy,	

		(jedna reelekcja)	- kontroluje organy administracji publicznej, a także podmioty prywatne, jeśli wykorzystuj finanse publiczne, - prezes posiada immunitet	
RPO- **Rzecznik Praw Obywatelskich** **(od 1987)**	5 lat	Sejm za zgodą senatu (jedna reelekcja)	- podejmuje działalność z własnej inicjatywy, na wniosek obywateli, organizacji obywatelskich, organizacji samorządowych, - przyjmuje skargi i interweniuje w razie naruszeń praw i wolności obywatelskich, - sam prowadzi działania lub zwraca się do innych instytucji , - może wszczynać postępowania w sprawach karnych i cywilnych, a także do NIK, do TK, skargi kasacyjne, - RPO posiada immunitet	
RPD- **Rzecznik Praw Dziecka** **(od 2000)**	5 lat	Sejm za zgodą senatu na wniosek marszałka sejmu lub senatu lub 35 posłów lub 15 senatorów (jedna reelekcja)	- podejmuje działania w własnej inicjatywy lub na podstawie płynących do niego informacji wskazujących naruszenie praw dziecka, - rozpatruje sprawy indywidualne nie zastępując wyspecjalizowanych służb, - kieruje sprawy do organów władzy publicznej, samorządu terytorialnego, instytucji rządowych lub pozarządowych	
KRRiTV- **Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji**	6 lat	5 członków: 2-sejm 1-senat 2-prezydent (bez możliwości reelekcji członków)	- określa działalność nadawców (np. limity reklam), - udzielanie koncesji, przydzielanie częstotliwości, - wysokość abonamentu	
IPN- **Instytut Pamięci Narodowej**	5 lat	Sejm za zgodą senatu na wniosek kolegium IPN	- gromadzenie dokumentów organów bezpieczeństwa (1944-1990), badania naukowe i działalność edukacyjna, - upamiętnianie historycznych wydarzeń (1917-1990), - udostępnianie dokumentów archiwalnych o TW i agentach służb specjalnych PRL - wsparcie działalności lustracyjnej (prowadzi postępowanie sąd okręgowy)	